

Innst. 326 S

(2016–2017)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Meld. St. 10 (2016–2017)

Innstilling fra justiskomiteen om Risiko i et trygt samfunn – Samfunnssikkerhet

Til Stortinget

Innledning

Sammendrag

Denne stortingsmeldingen redegjør for regjeringens politikk for arbeidet med samfunnssikkerhet og er regjeringens strategi for samfunnssikkerhet i et fi-reårsperspektiv.

Stortinget har anmodet regjeringen om å legge frem en stortingsmelding om samfunnssikkerhet i løpet av 2016. Bakgrunnen er behandlingen av kontroll- og konstitusjonskomiteens Innst. 396 S (2014–2015) om Riksrevisjonens undersøkelse av Justis- og beredskapsdepartementets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap. Meldingen følger også opp sentrale deler av NOU 2015:13 Digital sårbarhet – sikkert samfunn – Beskytte enkeltmennesker og samfunn i en digitalisert verden.

Meldingen må sees i sammenheng med regjeringens øvrige politikk for samfunnssikkerhet og stats-sikkerhet, ikke minst Forsvarsdepartementets Prop. 151 S (2015–2016) Kampkraft og bærekraft. Langtidsplan for forsvarssektoren. Utenriksdepartementets prosjekt «Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhets-politikk» og kommende stortingsmelding om norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er en del av regjeringens helhetlige politikk på området.

Del I i meldingen gir en introduksjon til hva samfunnssikkerhet er, og hvordan arbeidet med samfunnssikkerheten er organisert. Deretter drøftes

grunnleggende utfordringer i arbeidet med samfunnssikkerhet og hva det vil si å leve med risiko.

I del II omtales åtte sentrale områder av stor betydning for samfunnssikkerheten. Fire av disse gjelder spesifikke trusler og risikoer innenfor samfunnssikkerhetsfeltet. Dette er tverrsektorielle utfordringer, de har globale dimensjoner, de kan føre til alvorlige hendelser og de vil kreve bred og langsiktig innsats:

- Digitale sårbarheter og IKT-sikkerhet
- Alvorlige naturhendelser
- Alvorlig kriminalitet
- Smittsomme sykdommer og farlige stoffer – en bedre CBRNE-beredskap

Fire kapitler omhandler ulike aspekter ved arbeidet for å bedre samfunnssikkerhet og håndteringsevne, uavhengig av konkrete risikoer. Disse er:

- Vår evne til å håndtere hendelser
- Sivilt-militært samarbeid og totalforsvaret
- Holdninger, kultur og ledelse for en god samfunnssikkerhet
- Læring etter øvelser og hendelser

Fremtiden kommer til å bære med seg hendelser vi ikke kan forutse. Vi kan ikke vite med sikkerhet hva som vil skape de største utfordringene i Norge i årene som kommer. Vi må alltid være innstilt på at prioriteringer må endres hvis utviklingen tilsier dette. Samtidig er mange utfordringer kjent og vi vet at de åtte områdene er av stor betydning for samfunnssikkerheten. Regjeringen vil derfor ha særlig oppmerksomhet knyttet til disse områdene.

God samfunnssikkerhet krever systematisk arbeid på en rekke områder. Det arbeides med mange viktige samfunnssikkerhetsspørsmål i ulike sektorer. Meldingen tar ikke sikte på å gi en uttømmende redegjørelse for alt som gjøres av betydning for sam-

funnssikkerheten, men fremhever viktige, sektorovergrepene områder.

I del III omtales det tverrsektorielle samfunnssikkerhetsarbeidet og hvordan regjeringen vil sikre et godt arbeid på tvers av sektorer. Dette gjelder både det generelle arbeidet, og mer spesifikt i forhold til forebyggende sikkerhet etter sikkerhetsloven. Internasjonalt arbeid er en viktig del av det tverrsektorielle arbeidet og omtales til slutt i meldingen.

Del IV belyser meldingens økonomiske og administrative konsekvenser.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Kari Henriksen, lederen Hadia Tajik og Lene Vågslid, fra Høyre, Margunn Ebbesen, Hårek Elvenes, Peter Christian Frølich og Anders B. Werp, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen og Ulf Leirstein, fra Kristelig Folkeparti, Kjell Ingolf Ropstad, og fra Senterpartiet, Jenny Klinge, viser til Meld. St. 10 (2016–2017) Risiko i et trygt samfunn. Komiteen vil understreke at Norge er et av verdens tryggeste land å bo og leve i. Vi har et stabilt og demokratisk samfunn med lavt konfliktnivå. Samfunnssikkerheten påvirkes både av utviklingen i vårt eget samfunn og globale utviklingstrekk.

Komiteen mener at utvikling og konflikter i andre deler av verden har konsekvenser for vår egen sikkerhet. Vi opplever alvorlige hendelser som kan ha katastrofale følger for den enkelte og store konsekvenser for samfunnet. Dette setter store krav til hvordan vi som samfunn evner å håndtere økende konflikter i en stadig mer urolig verden. Næringsliv, organisasjoner, folkevalgte, medier og samfunnet som helhet opplever at globalisering og digitalisering gir enkeltmennesker og samfunnet muligheter til å skape nye løsninger, men også avhengigheter og sårbarheter som går på tvers av sektorer, ansvarsområder og landegrensener. Komiteen viser til at globaliseringen betyr at flyten av mennesker og varer i verden øker. Vi reiser mer, og vi reiser lenger. Risikoen øker for at Norge blir berørt av alvorlige smittsomme sykdommer som oppstår i andre deler av verden. Kriminaliteten i Norge blir også påvirket av globalisering og teknologisk utvikling. Utviklingstrekkene en ser ute i verden henger ofte sammen og kan forsterke hverandre. Komiteen peker på at arbeidet med samfunnssikkerhet må være sektorovergrepene og ses i sammenheng med de utviklingstrekk en ser lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Komiteen viser til at myndighetene har et særskilt ansvar for befolkningens trygghet, og at offentlige ressurser og innsats utgjør kjernen i samfunns-

sikkerhetsarbeidet. Et samfunns evne til å forebygge og håndtere kriser avhenger av et godt samspill mellom det offentlige, det private næringsliv, frivillige organisasjoner, lokalsamfunn og enkeltmennesker. For at en skal kunne ha et godt samfunnssikkerhetsarbeid er en avhengig av høy tillit mellom myndighetene og borgerne. Denne tilliten må skapes gjennom en aktiv og løsningsorientert politikk hvor blant annet lokalkunnskap er viktig ved håndtering av store og uforutsette hendelser.

Komiteen peker på at samfunnssikkerhet i stor grad er sektorovergrepene. Erfaringene viser at ulike hendelser som flom, bortfall av strømforsyning, ras, gasssekspløsjoner eller alvorlige terrorangrep ikke kan løses eller håndteres innenfor en sektor alene. En viktig forutsetning for god samfunnssikkerhet er at vi forstår de særskilte utfordringer arbeidet med samfunnssikkerhet stiller til oss som samfunn. Arbeidet med samfunnssikkerhet dreier seg om hvilket samfunn vi ønsker å utvikle og leve i. Det innebærer avveining av ulike verdier og hensyn en må ta for å beskytte enkeltmennesker, men også hvor en må ta hensyn til hvor langt en kan gå med tanke på overvåking av offentlige eller private rom.

Komiteen peker på at det er stor sannsynlighet for at en også i framtiden vil oppleve alvorlige hendelser som en ikke kan forutse. Det vil ikke være økonomisk og praktisk mulig å fjerne all risiko. Vi ønsker ikke et samfunn som er gjennomsyret av sikkerhetstiltak. Det er ikke forenlig med et fritt og åpent samfunn.

Komiteen understreker at god samfunnssikkerhet skapes av mange. Regjering og storting har sitt overordnede ansvar beskrevet gjennom blant annet denne stortingsmeldingen. Men det er viktig å huske at den vesentlige innsatsen skjer ute i våre lokalsamfunn, hvor en gjennom sitt yrke eller som frivillig bruker sin kompetanse og erfaring til å trygge innbyggernes sikkerhet.

Meldingens innhold

I kapittel 2 gis det en oversikt over meldingens innhold.

Meldingen presenterer regjeringens politikk for arbeidet med samfunnssikkerheten i Norge i et fireårsperspektiv.

Kapittel 3: Hva er samfunnssikkerhet?

Sammendrag

Samfunnssikkerhet er samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen,

være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger.

Arbeidet med samfunnssikkerhet involverer kommuner, fylkesmenn, direktorater, nasjonale faginstanser, departement og regjeringen. De fire grunnleggende prinsippene ansvar, likhet, nærhet og samvirke ligger til grunn for arbeidet. De tydeliggjør aktørers ansvar og legger føringer for samarbeid og håndtering av hendelser.

Samfunnssikkerhetsarbeidet består av flere ledd, ofte omtalt som en kjede. I kjeden inngår kunnskapsoppbygging, forebygging og beredskap mot hendelser, håndtering av og gjenoppretting etter hendelser, og læring etter hendelser og øvelser.

Kapittel 3 gir en introduksjon til samfunnssikkerhetsfeltet.

Komiteens merknader

Komiteen merker seg at samfunnssikkerhetsbegrepet brukes bredt og skal dekke beskyttelse mot alle alvorlige situasjoner i hele spekteret av utfordringer, fra ulykker i fredstid, til situasjoner som truer rikets sikkerhet og selvstendighet. Enkelte farer og trusler er så store eller uforutsette at vi som enkeltmennesker ikke har mulighet til å beskytte oss mot dem. Vi trenger storsamfunnets hjelp, vi trenger et politi, et brann- og redningsvesen, en helsetjeneste, et forsvar, frivillige organisasjoner og en rekke andre tjenester som kan hjelpe oss den dagen det virkelig går galt. Myndighetene skal forebygge, slik at det ikke inntreffer uønskede hendelser, men gjøre samfunnet i stand til å håndtere de hendelser som likevel inntreffer.

Komiteen vil understreke betydningen av at arbeidet med samfunnssikkerhet må være systematisk. I arbeidet med samfunnssikkerhet er det viktig å ha kunnskap om våre styrker og svakheter innenfor alle «ledd» i samfunnssikkerhetskjeden. Gjennom bedre kunnskaps- og erfaringsbasert planlegging gjør en arbeidet mere målrettet og effektivt. Å ha god beredskap vil si å være godt forberedt, slik at en er i stand til å håndtere hendelser og redusere konsekvenser av inntrufne hendelser på en best mulig måte.

Komiteen vil understreke at det er de operative ressursene som brann- og redningspersonell, polititjenestepersonell og ambulanspersonell som sammen med redningshelikoptertjenesten utgjør samfunnets planlagte operative beredskap og som ved behov, i samarbeid med blant annet Sivilforsvaret og frivillige organisasjoner, utgjør de operative ressursene på et ulykkessted, eller utfører redningsaksjoner for mennesker i nød. Sammen med Forsvaret utgjør disse operative ressursene spydspissen i arbeidet med samfunnssikkerhet.

Kapittel 4: Å leve med risiko

Sammendrag

Arbeidet med samfunnssikkerheten handler om å identifisere, vurdere og håndtere risiko. Det finnes likevel grenser for hvor langt arbeidet kan og bør strekkes. Det er ikke mulig å fjerne all risiko – en restrisiko vil alltid være der. Det er heller ikke ønskelig å skape et 100 prosent sikkert samfunn. Tiltak kan komme i konflikt med grunnleggende verdier som selvbestemmelse, personlig frihet, rettssikkerhet og personvern. Kostnadene ved sikkerhetstiltak kan også overstige den nytten vi anslår at tiltaket gir oss. Å være oppmerksom på og forebygge slike mulige virkninger er en viktig del av arbeidet med samfunnssikkerheten.

Et samfunn rikt på materielle, økonomiske og menneskelige ressurser vil ha en større samlet evne til å forebygge og håndtere hendelser, og det vil være mindre sårbart dersom en enkelt ressurs settes ut av spill. Samfunnet vil lettere kunne opprettholde og om nødvendig gjenoppbygge viktige samfunnsfunksjoner. Norge har derfor gode forutsetninger for å være motstandsdyktig i kriser.

Regjeringen vil bidra til debatt om de grunnleggende utfordringene og dilemmaene ved å leve med risiko. Kapittel 4 er derfor viet denne tematikken.

Komiteens merknader

Komiteen vil understreke betydningen av at regjeringen arbeider målrettet for å redusere risiko gjennom gode planleggingsverktøy og godt forebyggende arbeid. I et åpent og demokratisk samfunn i en stadig mere globalisert verden, må en akseptere en viss grad av risiko.

Komiteen viser til at å identifisere, vurdere, forebygge og håndtere risiko må stå sentralt i arbeidet med å bedre samfunnssikkerheten og dermed redusere usikkerhet og risiko. Det vil selvsagt være en kontinuerlig avveining hvor langt arbeidet med samfunnssikkerhet kan og bør strekkes. Avveininger av kostnader mot nytte er krevende på samfunnssikkerhetsområdet, fordi nytten kan være vanskelig å fastslå. Eksempler er hvordan ulike tiltak påvirker folks opplevelse av trygghet, eller innbyggernes tillit til offentlige myndigheter. Komiteen er opptatt av at arbeidet med samfunnssikkerhet må skje innenfor rammen av grunnleggende demokratiske verdier. Norge skal fortsette å være et åpent og transparent samfunn. Vi skal beskytte verdier som selvbestemmelse, personlig frihet, rettssikkerhet og personvern. «Samfunnskontrakten» er et begrep som bl.a. brukes for å beskrive grunnleggende spørsmål om organisering av et samfunn og myndighetenes legitimitet og tilliten mellom borgere og myndigheter. Tanken om en «samfunnskontrakt» er erkjennelsen av at men-

nesker i møte med ulike utfordringer står best rustet som et fellesskap.

Komiteen er innforstått med at en del risikoelementer er der fordi vi velger å leve med dem. De er knyttet til aktiviteter som at Norge støtter et åpent, fritt og uavhengig Internett, fordi det er viktig for kommunikasjon, verdiskaping og vår velstand. Samtidig betyr det også at vi utsetter oss for risiko, fordi Internett eksponerer IKT-systemer for digitale angrep. Erkjennelse av og gjenkjennelse av risiko er en forutsetning for å kunne forebygge, redusere og håndtere den. Når en beslutter hvilke risikoreducerende tiltak en skal iverksette, bestemmer en samtidig hvilke risikoer en vil akseptere. Komiteen peker på at å bygge et trygt og motstandsdyktig samfunn krever samarbeid og felles innsats. Det handler om vår evne til å mobilisere raskt, ta ansvar og iverksette tiltak. Evnen til å respondere raskt påvirkes av hvilken kultur vi har for å ta ansvar og bidra i fellesskapet. I kombinasjon med kunnskap om lokale forhold vil en håndtere og begrense skadevirkninger som f.eks. flom og ras. Samfunnets motstandsdyktighet kan ikke etableres en gang for alle, og den er ikke konstant. Arbeidet med å utvikle og styrke samfunnets motstandsdyktighet er en kontinuerlig prosess.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet har merket seg at NTNU ønsker å få på plass et senter for sikkerhet til materialer og konstruksjoner utsatt for ekstreme laster. Senteret er planlagt å produsere forskning og utdanning som skal danne grunnlag for innovative løsninger innen fysisk sikring. Dette vil gi ny og bedre innsikt i sikring av bygg, og Norge vil få et økt antall kvalifiserte personer som kan bruke kunnskapen i praksis. Samarbeid med norske ingeniørbedrifter som arbeider med sikkerhetsløsninger for offentlige etater og industri, vil stå sentralt i senterets aktivitet. Disse medlemmer mener at et slikt senter vil gi samfunnet betydelig bedre forståelse for hvordan konstruksjoner utsatt for ekstreme laster skal dimensjoneres når det gjelder sabotasje og terrorhandlinger, men også ved ulykker i industrien, ved transport av farlig gods, ved utvikling av ny infrastruktur langs norske veier og kollisjon mellom kjøretøyer, for å nevne noen eksempler.

Kapittel 5: Vår evne til å håndtere hendelser

Sammendrag

Som samfunn må vi være forberedt på å håndtere hendelser når de inntreffer. En slik håndtering krever samordnet innsats fra mange aktører, alt fra nødetater, kommuner, statlige etater, til frivillige organisasjoner og privat næringsliv. Et politi med større kapasitet, et mer profesjonelt brann- og redningsvesen, en bedre nødmeldingstjeneste, bedre kommunikasjon

under kriser og en styrket redningstjeneste er viktige mål for arbeidet.

Regjeringen vil:

- følge opp Nærpolitireformen for å sikre et politi med god kapasitet og profesjonalitet i beredskapsarbeid og krisehåndtering
- at politidistriktene skal ha samarbeidsavtaler, instruksjoner og øvelser som sikrer operativ ledelse og kapasitet på tvers av distriktsgrensene
- sørge for at de geografiske ansvarsområdene for nødmeldingstjenesten for brann- og redningsvesenet (110-sentralene) tilpasses ansvarsområdene til de nye politidistriktene
- styrke brannutdanningen ved å etablere en ny utdanningsmodell for brann- og redningspersonell
- vurdere nye krav i regelverket som er tilpasset større brannsamarbeid og ny utdanningsmodell
- styrke nødmeldingstjenesten ved blant annet å gjennomføre tiltak i «Program for forbedring av nødmeldingstjenesten», slik at borgerne får rask og best mulig bistand i nødsituasjoner
- fortsette samlokaliseringen av nødmeldingssentralene for brann- og redningsvesenet (110-sentralene) og operasjonssentralene til politiet (112-sentralene)
- styrke beredskapen gjennom å legge til rette for at flere nød- og beredskapsaktører blir brukere av Nødnett
- ferdigstille sammenkobling av Nødnett og det svenske nødnett RAKEL, slik at samarbeid på tvers av landegrensene kan forsterkes og bli enklere
- legge til rette for gode kommunikasjonsløsninger for nød- og beredskapsstatene
- arbeide for et fremtidsrettet Sivilforsvar
- tilrettelegge og planlegge for mottak av 16 nye redningshelikoptre, hvor det første blir mottatt i 2017 og settes i drift i 2018
- ha tett dialog med de frivillige rednings- og beredskapsorganisasjonene om rammevilkår og tiltak som kan styrke samhandling mellom de frivillige og andre aktører i redningstjenesten
- anmode Nasjonalt Redningsfaglig Råd om å utrede de frivillige rednings- og beredskapsorganisasjonenes rolle i dagens samfunn, sett i lys av nye utfordringer, og fremme forslag til Justis- og beredskapsdepartementet
- oppfordre kommunene til å inkludere de frivillige organisasjonene i arbeidet med kommunenes overordnede beredskapsplan
- at politiet på egnet måte utveksler erfaringer med de frivillige organisasjonene i etterkant av både øvelser og hendelser

Komiteens merknader

Komiteen vil med bakgrunn i hendelsene 22. juli 2011 være ekstra opptatt av hvordan vi som samfunn har evnet å ta innover oss de erfaringer vi gjorde oss etter de alvorlige terroranslagene mot regjeringskvartalet i Oslo og AUFs sommerleir på Utøya. I ettertid har vi erfart at en av suksessfaktorene er at de som skal håndtere slike alvorlige hendelser kjenner til hverandre og kjenner til hverandres ressurser på forhånd, samt at de har tilstrekkelig med trening/samtrening.

Komiteen vil understreke betydningen av at det er politiet som har ansvaret for den umiddelbare organiseringen og koordineringen av redningsaksjoner og ulykkes- og katastrofesituasjoner. Politibemanningen har økt de siste årene, men fortsatt er det viktig at det nasjonale målet om å ha to polititjenestemenn/-kvinner per 1 000 innbygger innen 2020 står fast. Komiteen vil understreke viktigheten av at den framtidige bemanningsveksten går til politidistriktene og at responstiden i de nye politidistriktene reduseres. I 2015 ble det innført krav om responstid ved ekstraordinære hendelser, det vil si hendelser hvor liv er direkte truet og/eller hvor det er umiddelbart behov for innsats fra politiet. Komiteen har merket seg at regjeringen har satt ned et utvalg som blant annet skal se på funksjon og kapasitet i politiets særorgan og vurdere hvordan politiets nasjonale beredskapsressurser best kan utnyttes og være en felles ressurs for hele landet. Stortinget vedtok 10. juni 2016 innstilling om Prop. 61 LS (2014–2015) Endringer i politiloven mv. Det overordnede målet med reformen er et politi som er mer operativt, mer synlig og tilgjengelig, og som har kapasitet til å forebygge, etterforske og påtale kriminelle handlinger samt sikre innbyggernes trygghet. Komiteen vil understreke betydningen av å framheve de overordnede målene for reformen som er presisert i seks effektmål, slik at intensjonene i reformen blir oppfylt som forutsatt. Komiteen er også opptatt av at målsettingen i reformen om å opprette lokale politi- og beredskapsråd blir ivaretatt i de tolv politidistriktene, slik at en får best mulig lokal forankring i politi- og beredskapsarbeidet.

Komiteen merker seg at regjeringen arbeider for at kommunene skal ha profesjonelle og slagkraftige brann- og redningsvesen, med god evne til å håndtere større hendelser. Brann- og redningsvesenet er kommunenes viktigste rednings- og beredskapsressurs, og det er viktig at alle hel- og deltidsansatte får mulighet til å utvikle sin kompetanse gjennom videreutdanning, slik at den samlede beredskapsressursen blir ytterligere styrket. Komiteen har merket seg at regjeringen ønsker seg færre brann- og redningsvesen, og at de har gitt Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) i oppdrag å legge fram for-

slag til nye krav i forskrift om organisering av brannvesen (dimensjoneringsforskriften) som skal være tilpasset mer brannsamarbeid og ny utdanningsmodell for brann- og redningspersonell.

Komiteen viser til at nødmeldingstjenesten er borgernes kontaktpunkt mot helsevesen, politi og brann- og redningsvesen når det oppstår nødsituasjoner. Arbeidet med å forbedre nødmeldingstjenesten for å sikre borgernes behov for rask og best mulig bistand i nødsituasjoner er viktig og nødvendig.

Komiteen vil understreke at sivilforsvaret er en forutsigbar og tjenestepliktbasert forsterkningsressurs, som innenfor et bredt oppgavespekter kan bistå og forsterke nødetatene, kommunene og ulike myndigheter når alvorlige hendelser rammer samfunnet. Sivilforsvaret utgjør en stadig viktigere beredskapsressurs og har doblet innsattstidene siden 2013, spesielt med tanke på oppdrag knyttet til ekstremvær.

Komiteen viser til at Redningstjenesten er en betegnelse på et samarbeid mellom ulike etater og organisasjoner, både offentlige, frivillige og private. Redningstjenesten er en viktig aktør som yter øyeblikkelig innsats for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner. Gjennom en ny organisasjonsplan og tydeligere redningstjeneste har Hovedredningsentralene fått presisert sitt særskilte pådriveransvar for å vedlikeholde og videreutvikle samvirket innenfor redningstjenesten i det daglige.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til pkt. 5.2.2 i meldingen, der regjeringen skriver følgende:

«Regjeringen mener det er behov for færre og større brann- og redningsvesen. Større enheter som legger til rette for ledelse på heltid, vil gi bedre muligheter til å utvikle lederrollen. Større brann- og redningsvesen gir også mulighet til å etablere fag- og kompetansemiljøer med bred erfaring og kunnskap innenfor forebygging, håndtering av hendelser og samvirke med andre aktører. Dette er spesielt viktig ved håndtering av store og komplekse hendelser.»

Flertallet viser til at regjeringen har gitt DSB i oppdrag å legge frem forslag til nye krav i dimensjoneringsforskriften, som er tilpasset større brannsamarbeid og ny utdanningsmodell for brann- og redningspersonell. Blant kravene som skal vurderes innført, er ledelse på heltid for brannsjef, leder forebygging og leder beredskap. I tillegg utarbeides det nye kompetansekrav til brann- og redningstjenesten.

Flertallet viser til at brann- og redningstjenesten har sterk lokal tilstedeværelse over hele landet. Tall fra DSB for 2016 viser at brann- og redningsvesenet var den av nødetatene som oftest var

først på stedet ved brann og ulykker. Gjennomsnittlig innsatstid for brann- og redningsvesenet ved bygningssbranner var 10,42 minutter. Flertallet vil fremheve hvor viktig det er at brann- og redningstjenesten er tilgjengelig der folk bor og har mulighet for å være raskt på pletten når det skjer en alvorlig hendelse. Flertallet vil i denne forbindelse trekke frem betydningen av deltidsmannskapet i brann- og redningstjenesten, som er nær der folk bor, besitter lokalkunnskap, og som har stor bredde i sin faglige bakgrunn. Mange steder er deltidsmannskapet en vesentlig støtte også i andre samfunnsikkerhetsoppgaver lokalt.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at nye kompetansekrav til både heltidsmannskap og deltidsmannskap er under utarbeidelse, og vil i denne forbindelse advare mot å gå utover dagens grunnkurs for deltidsmannskap.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil minne om at deltidsmannskap har en annen hovedarbeidsgiver. Uforholdsmessig høye krav til utdanning og profesjonalisering kan gi rekrutteringsproblemer, og med tiden slå beina under deltidsmannskapet i brann- og redningstjenesten. Flertallet mener det er viktig at vi legger til rette for å opprettholde rekrutteringen til deltidsmannskapet, og viser til at det ved brann og ulykker kan være avgjørende hvor fort hjelpen dukker opp. Deltidsmannskapet er en ressurs som har stor betydning for beredskapen lokalt over hele landet. De er nær nok til å være de første som kommer og hjelper innbyggere i nød, og har kompetanse til viktige oppgaver som å sikre skadested, slukke branner, klippe løs personer som sitter fastklemt, gi førstehjelp og stabilisere skadde mennesker.

Flertallet vil understreke at brann- og redningstjenesten er et kommunalt ansvar.

Komiteens medlem fra Senterpartiet er derfor kritisk til at det skal stilles krav om tre fulltidsstillinger i ledelsen, noe som vil gjøre det vanskelig for mange kommuner å ha eget brann- og redningsvesen. Vi kan ende opp i en situasjon der kommunene ikke kan forsvare å ha tre fulltidsstillinger, og dermed må ha felles brann- og redningstjeneste med andre kommuner, inkludert sentralisert ledelse. Dette innebærer flere negative sider, deriblant at kommunene kan miste råderetten over ressursene, og på den måten også miste muligheten til å kunne påvirke lokal beredskap og prioritere lokale risikoer. Dersom ledelsen ikke lenger skal være lokalt forankret, er dette nok et forhold som kan skape konsekvenser for rekrutteringen til deltidsmannskapet.

Dette medlem mener det ikke er ønskelig med en utvikling der ressursene og beslutningsmyndighet forsvinner til sentrale strøk på bekostning av beredskapen i distriktene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet har merket seg at KS i sin høringsuttalelse sa følgende:

«Meldingen tar opp organiseringen av det kommunale brann- og redningsvesen, blant annet gjennom dimensjoneringsforskriften. Et sentralt prinsipp for selvstyret er at kommunene selv bestemmer hvordan de organiserer oppgavene de har ansvaret for. Det følger blant annet av Stortingets vedtak om å grunnlovsfeste det lokale selvstyre i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser i.h.t. «Det Europiske Charter for lokalt selvstyre». Dette innebærer at lovgivning og forskrifter overfor kommunesektoren må være innenfor rammen av dette.

Dimensjoneringsforskriften slik den er utformet i dag bryter med et prinsipp om kommunal handlefrihet til å velge egnet organisering. Det mener KS er prinsipielt uheldig. I arbeidet med revisjon av forskriften er det derfor viktig at man finner balansepunktet mellom faglige krav og lokalt skjønn i organiseringen av brann- og redningsvesen. Forskriftene bør kun gi rammer for organiseringen slik at det er fleksibilitet til å finne de løsninger som er best tilpasset lokale behov og ressurser, for eksempel knyttet til hva som er funksjonelle geografiske områder for de ulike brann- og redningstjenestene, og basert på at dette er – og fortsatt skal være – et kommunalt ansvar.»

Disse medlemmer støtter i all vesentlighet denne uttalelsen fra KS.

Disse medlemmer vil videre peke på meldinger i media om at kommuner grunnet høye kostnader til Nødnett har måttet kutte i andre deler av brannberedskapen. Disse medlemmer viser i denne forbindelse til merknad i Innst. 6 S (2016–2017), og fastholder at det er nødvendig med et alternativ til dagens abonnementsordning:

«Medlemen i komiteen frå Senterpartiet viser til at abonnementsordninga for naudnett er distriktsfiendtleg og slår spesielt uheldig ut for små kommunar. Denne medlemen meiner derfor at det må utviklast ei rettferdig abonnementsordning som er like billig for alle kommunar. Denne medlemen viser til at Justis- og beredskapsdepartementet arbeider med ein finansieringsmodell for naudnett, der abonnementsordninga inngår, men at departementet ikkje kan tidfeste når dette arbeidet vil bli ferdigstilt. Denne medlemen ønskjer fortgang i arbeidet med eit alternativ til dagens abonnementsordning, og meiner at det må vere eit sentralt mål å finne ein fornuftig måte å finansiere naudnett på som ikkje gjer urettferdige utslag for enkelte kommunar.»

Komiteen viser til at redningshelikoptrene utgjør en svært viktig ressurs for redningstjenesten og

kan benyttes til mange viktige samfunnsoppdrag. Regjeringen signerte i desember 2013 en kontrakt om levering av 16 nye redningshelikoptre. De første redningshelikoptrene skal etter planen tas i bruk i perioden 2018–2020.

Komiteen ser det som et viktig bidrag at man nå er i ferd med å motta de første nye redningshelikoptrene. Komiteen er fornøyd med at det nærmer seg en kvalitetsheving, selv om dagens flåte av Sea King-maskiner har utført en imponerende gjerning. Komiteen vil også vise til det faktum at vedtaket om kjøp av nye redningshelikoptre ble fattet av Stortinget 16. mai 2002. Sett i lys av dette mener komiteen at anskaffelsesprosessen i ettertid har vært uhensiktsmessig lang.

Komiteen vil også gi honnør til alle dem som har jobbet, og som jobber, med det krevende arbeidet som en redningsaksjon kan være.

Komiteen viser til at nordområdene har en kraftig aktivitetsøkning til havs og på land. Komiteen er også kjent med at antall redningsoppdrag øker år for år. Redningshelikopter er et svært viktig verktøy for raskt å kunne være på ulykkesstedet. Komiteen er kjent med at det i dag er redningshelikopter stasjonert i Bodø og på Banak. Det betyr at det er et gap mellom Bodø og Banak, noe som medfører at det kan ta lang tid før redningshelikopter vil nå frem i Troms og Vesterålen. Komiteen mener det i denne sammenheng er relevant at Troms er det fylket som opplever flest snøskredulykker. Komiteen ber regjeringen vurdere å stasjonere et redningshelikopter i Tromsø for å dekke beredskapshullet mellom Bodø og Banak.

Komiteen vil understreke den viktige innsatsen som frivillige organisasjoner utgjør i beredskaps- og redningsarbeidet. Norge er et langstrakt land med spredt befolkning, og det kan være langt mellom ressursene. Det er derfor helt avgjørende at vi har frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner som sørger for å organisere det lokale frivillige engasjementet som finnes rundt omkring i landet.

Nasjonalt planverk for krisehåndtering er etter komiteens mening en viktig forutsetning for godt beredskapsarbeid og må kontinuerlig oppdateres. God og sikker kommunikasjon under kriser er viktig, og det nye nødnettet er et godt verktøy for bedre samhandling mellom nødetatene og frivillige organisasjoner i redningstjenesten. Komiteen er i likhet med regjeringen opptatt av å styrke beredskapen gjennom å utvide antallet brukere av Nødnett, sikre at Nødnett brukes riktig, utnytte og videreutvikle muligheten i nødnett og samle ansvar for nød- og beredskapskommunikasjon og Nødnett i DSB.

Komiteen viser til side 57 kapittel 5.6.3 om Befolkningsvarsling der Justis- og beredskapsdepartementet har gitt DSB i oppdrag å utrede supplerende

varslingsmetoder til befolkningen. Her nevnes at et mobilbasert befolkningsvarslingssystem kan være et alternativ, hvor det er mulig å motta varsel om uønskede, potensielt farlige hendelser på mobiltelefonen.

Komiteen vil understreke viktigheten av at alle som bor i Norge skal ha samme trygge rammer med mulighet til å motta likelydende informasjon ved kritiske situasjoner uansett hvor de er bosatt. For å sikre god informasjonsflyt fra myndighetene til befolkningen er det viktig at det benyttes kommunikasjonsmidler som kan nå befolkningen enkelt og raskt, og via medium som de fleste har tilgang til. Slik sett er kommunikasjon via SMS-varsling en svært effektiv form for informasjonsformidling. Lokasjonsbasert varsling via SMS har lenge vært tilgjengelig i Norge. Det er i dag den enkelte kommune som eventuelt velger om de vil ta i bruk dette som en del av den lokale beredskapen.

Komiteen viser til at Oslo kommune har valgt å innføre SMS-varsling som omfatter alle mobiltelefoner som slår inn på basestasjoner i et gitt område. Dette prosjektet varer frem til sommeren 2018. SMS-varslingssystemet er også tatt i bruk i blant annet Stavanger-området, ved Statoils gassanlegg på Kårstø og skal brukes under høstens sykkel-VM i Bergen. Varslingen er databasert og kan sende ut mange hundre SMS-er i sekundet ved behov.

Komiteen mener at når flere kommuner har tatt i bruk dette, burde det komme på plass et nasjonalt varslingssystem. Hele befolkningen bør kunne varsles ved alvorlige kriser, ikke bare befolkningen i den enkelte kommune som vedtar å prioritere dette. I tillegg vil en nasjonal løsning sikre et likt tilbud av samme kvalitet og omfang over hele landet. Det vil også bli lettere å drive opplæring for bruk av varslingssystemet, og man vil utvikle lik praksis og felles retningslinjer for når denne typen varslinger skal sendes ut.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, viser videre til at det finnes flere alternativer til varsling av befolkningen ut over tyfonanlegg og deretter meldinger på radio, blant annet mobilbaserte systemer. Slike systemer er i bruk i flere kommuner som et godt verktøy for å informere befolkningen.

Flertallet viser til at Justis- og beredskapsdepartementet har bedt DSB utrede supplerende varslingsmetoder, herunder mobilbaserte varslingssystemer. Oppdraget ble gitt i tildelingsbrevet for 2016 og gikk ut på å vurdere om et varslingssystem basert på meldingsformidling i de offentlige mobilnettene er et egnet supplement til dagens tyfonvarsling. Dette må vurderes i forhold til alvorlige, sikkerhetspolitiske kriser samt under fredstidskatastrofer,

ulykker og hendelser som betinger hurtig informasjon fra myndighetene til befolkningen i et definert område.

Flertallet viser videre til at Justis- og beredskapsdepartementet mottok en rapport fra DSB våren 2017. I rapporten foreslår DSB blant annet at saken bør utredes videre og anmoder om at dette bør utredes som en egen NOU.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet merker seg at regjeringen har etablert et pilotprosjekt via DNK/DSB som vil muliggjøre tekstbasert kommunikasjon, slik at hørselshemmede kan kommunisere med nødmeldingstjenesten. Disse medlemmer merker seg at dette er forsinket fra tidligere planverk, der tekstbasert nødkommunikasjon skulle vært satt i drift fra årsskiftet 2016/2017. Foreløpig er ingen lanseringsdato satt. Disse medlemmer mener også at det er synd at den tekstbaserte nødmeldingstjenesten ikke er universelt utformet, men en abonnementsløsning utelukkende for hørselshemmede, døve og personer med talevansker. Disse medlemmer vil vise til at det allerede i 2013 ble bestemt at nød-SMS skulle komme og at det i 2014 ble startet et prosjekt for å lage en løsning på tekstbasert nødkommunikasjon. Systemet skulle vært satt i drift innen utgangen av 2016, men foreløpig er ingen lanseringsdato satt. Disse medlemmer vil bemerke at det systemet som nå utvikles ikke utformes som et universelt tilbud til alle, men rettes spesifikt mot enkeltgrupper med abonnementsløsning. Målet må være en tjeneste som er tilgjengelig for alle, altså kommunikasjon basert på universell utforming.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen få ferdigstilt og satt i drift et tekstbasert nødkommunikasjonssystem tilgjengelig for alle.»

Disse medlemmer merker seg at regjeringen ikke har noen helhetlige planer for kommunikasjon i krisesituasjoner. Det er viktig at den informasjonen som blir formidlet under pågående kriser, er universelt utformet slik at beskjeder fra myndighetene når frem til alle.

Disse medlemmer vil vise til at det finnes mange forskjellige løsninger for varsling av større og mindre hendelser, men for Hørselshemmedes Landsforbund (HLF) er det viktig at disse gjøres skriftlig og er universelt utformet slik at de er tilpasset alle. Det finnes i dag systemer som kan hente ut telefonnummer til alle personene i et gitt område fra basestasjonene og sende disse tekstbasert informasjon via mobil. Disse medlemmer mener at dette vil

være en god løsning for universelt utformet kommunikasjon fra myndighetene til befolkningen. Et slikt system finnes blant annet i Oslo kommune i dag.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for et universelt utformet varslingsystem i hele landet, som kan brukes av kommune og stat ved større og mindre kriser.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at spørsmålet om regionale treningscentre for politiet mv. ble drøftet i Prop. 61 LS (2014–2015) Endringer i politiloven mv. (trygghet i hverdagen – nærpolitireformen), jf. Innst. 306 S (2014–2015), hvor følgende forslag ble vedtatt:

«Stortinget slutter seg til at det utredes nærmere hvorvidt det skal etableres øvingssentre i hvert politidistrikt, og hvilket innhold slike sentre eventuelt skal ha.»

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at det i forbindelse med implementeringen av nærpolitireformen vil bli vurdert hvorvidt det skal etableres slike treningscentre, og avventer regjeringens vurdering av dette. Dette flertallet viser samtidig til at det i flere politidistrikter vil være treningsfasiliteter som bør kunne benyttes av politiet for egen trening, og i samtrening med forsvar, nødetater og frivillige organisasjoner.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til 22. juli-kommisjonens rapport og påpekninger om behov for å bedre samhandlingen i beredskapssituasjoner. Disse medlemmer viser til at problemer vedrørende samhandling og samvirke er et tilbakevendende tema i forbindelse med evalueringer av øvelser.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en nasjonal strategi for flere regionale treningscentre for politi, forsvar, nødetater og frivillige organisasjoner.»

Komiteen viser til at vi fikk et landsdekkende nødnett i 2015 som er tatt operativt i bruk i alle distrikter i Fastlands-Norge. Det er nødetatene brann, helse og politi, samt andre aktører med et nød- og beredskapsansvar som skal benytte nødnettet. I tillegg ble det norske nødnettet koblet sammen med det svenske nødnettet Rakel i fjor. Dette er et viktig løft for beredskapen, krisekommunikasjonen og sam-

handlingen mellom nødetatene i Norge, og over grensen mot Sverige.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet Kristelig Folkeparti og Senterpartiet mener at nødnettet bør bli tilgjengelig for alle relevante aktører og at kostnadene knyttet til nødnettet blir overkommelige for det kommunale brannvesenet og lokale aktører som bruker det.

Kapittel 6: Digitale sårbarheter og IKT-sikkerhet

Sammendrag

Norge er et av verdens mest digitaliserte land. Gevinsten av IKT er betydelig for hele samfunnet, og den digitale utviklingen er en avgjørende del av vår verdiskapning og vekst. Digitaliseringen har også medført at samfunnets risikobilde har endret seg.

Virksomheter og privatpersoner må ha tillit til at systemer og nettverk fungerer slik de skal, og ivaretar personvernet til den enkelte. God IKT-sikkerhet er en forutsetning for å oppnå denne tilliten. I tillegg må vi ha tilstrekkelig nasjonal evne til å avdekke og håndtere digitale angrep. I denne meldingen er særlig hovedanbefalingene fra Digitalt sårbarhetsutvalg (Lysneutvalget) vurdert. Justis- og beredskapsdepartementet vil i 2017 fremme en egen stortingsmelding om oppfølgingen av Lysneutvalgets anbefalinger.

Regjeringen vil:

- vurdere etablering av et nasjonalt regelverk som gir enhetlig og tverrsektoriell regulering på IKT-sikkerhetsområdet. Arbeidet vil sees i sammenheng med EUs direktiv om tiltak for et felles sikkerhetsnivå i nettverks- og informasjonssystemer (NIS-direktivet), og vurderinger fra Sikkerhetsutvalget
- utarbeide en ny nasjonal strategi for IKT-sikkerhet. Strategien skal angi regjeringens mål og strategiske prioriteringer innenfor IKT-sikkerhetsområdet. I tillegg skal det utarbeides en handlingsplan
- heve IKT-sikkerhetskompetansen i sektortilsynene. Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) skal etablere en fellesarena hvor sektortilsynene kan samordne planlagte tilsynsaktiviteter og drive erfaringsutveksling innenfor IKT-sikkerhetsområdet
- utvikle og vedlikeholde et godt og tilgjengelig kunnskapsgrunnlag som gjør enkeltindivider, virksomheter og myndigheter i stand til å treffe riktige tiltak. For dette formålet skal blant annet NSMs rapport Helhetlig IKT-risikobilde videreutvikles
- styrke IKT-sikkerheten i statsforvaltningen og understøtte digitaliseringen av offentlig sektor
- videreutvikle den nasjonale evnen til å avdekke og håndtere digitale angrep, ved å videreutvikle varslingsystem for digital infrastruktur (VDI)

og etablere et nasjonalt rammeverk for digital hendelseshåndtering

- legge til rette for en langsiktig oppbygging av IKT-sikkerhetskompetanse, gjennom å utarbeide en nasjonal kompetansestrategi for IKT-sikkerhet. Tiltaket innebærer også bevisstgjøringsaktiviteter rettet mot befolkningen og virksomheter
- styrke sikkerheten og robustheten i elektroniske kommunikasjonsnett (ekomnettene). Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom) skal vurdere sårbarhetsreduserende tiltak knyttet til avhengigheten av Telenors kjerneinfrastruktur, og hvordan ulike transportnett og utenlandsforbindelser kan kombineres for å øke den samlede nasjonale kapasiteten og sikkerheten
- tydeliggjøre hvilke myndigheter som har ansvar for sikkerheten innenfor norsk romvirksomhet. De fleste samfunnskritiske funksjonene avhenger av satellittbaserte tjenester, og det er sentralt at sikkerhetsaspektet ivaretas
- revidere nasjonal kryptopolitikk. Kryptering har stor betydning for IKT-sikkerhet og understøtter sikker elektronisk kommunikasjon
- delta og bidra internasjonalt for å løse felles problemstillinger innenfor IKT-sikkerhet på tvers av nasjoner

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en egen stortingsmelding knyttet til Lysneutvalgets egne anbefalinger knyttet til digital sårbarhet. Internett blir en stadig større del av hverdagen til de aller fleste nordmenn, både hjemme og på jobb. Bruken av Internett og digitaliseringen har medført at samfunnets risikobilde har endret seg. Komiteen vil framheve det samordningsansvaret som Justis- og beredskapsdepartementet har når det gjelder forebyggende IKT-sikkerhet i sivil sektor. Et førende dokument for arbeidet med IKT-sikkerhet er Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet som ble vedtatt av Stortinget i 2012. Evnen til å oppdage digitale angrep avhenger av et samspill mellom myndigheter, sektormiljøer og offentlige og private virksomheter, samt mellom militære og sivile aktører. For å være godt rustet mot større digitale angrep må roller og ansvar mellom aktørene være avklart, virksomheter må ha tilstrekkelig kompetanse og kapasitet, og de må evne å samvirke. Komiteen vil understreke viktigheten av at IKT som fag i større grad prioriteres, slik at kompetanse og arbeidskraft med kompetanse på IKT-sikkerhetsområdet blir styrket.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen arbeider med

en stortingsmelding om cybersikkerhet som vil bli lagt fram i år. Cybertrusler er en samfunnsutfordring som utvikler seg raskt, tar nye former, og får potensielt nye og større skadevirkninger. Flertallet understreker at det må arbeides i flere spor, herunder utvikling av kompetanse og internasjonalt samarbeid. Flertallet understreker videre viktigheten av det juridiske lovgrunnlag både nasjonalt og internasjonalt der jurisdiksjon og plassering av ansvar må være tydelig. Det må også jobbes med koordinering og samordning av innsats og kompetanse, herunder samspill mellom offentlig og privat sektor, samt militær og sivil sektor. Flertallet forventer at disse problemstillingene blir ivaretatt i den kommende stortingsmeldingen.

Når det gjelder ugraderte IKT-systemer, herunder også lagring og drift av data i utlandet, er det etter flertallets mening problemstillinger som må belyses i forbindelse med den kommende stortingsmeldingen.

Komiteen viser videre til opprettelsen av nasjonalt cyberkoordineringssenter som er omtalt i statsbudsjettet for inneværende år. Senteret skal etableres i et samarbeid mellom Politiets sikkerhetstjeneste, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og E-tjenesten. Hensikten er å styrke evnen til å motvirke truslene i det digitale rom. Komiteen viser til at tjenestene vil samles i felles lokaler og bygge opp samarbeidet og senteret. Det er også vurdert å trekke Kripos nærmere inn i arbeidet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at samtlige instanser mener det er stort behov for å øke og styrke fagkompetansen på cybersikkerhet. Disse medlemmer viser til at det er behov for en ytterligere avklaring av roller og ansvar i håndteringen av cyberrelaterte kriser som kan ramme institusjoner og virksomheter av samfunnskritisk betydning.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke fagkompetansen på cybersikkerhet, og foreta nødvendige avklaringer av roller og ansvar i håndteringen av cyberrelaterte kriser som kan ramme institusjoner av samfunnskritisk betydning.»

Disse medlemmer peker på betydningen av at det er høy bevissthet rundt cybersikkerhet i det offentlige. Disse medlemmer understreker viktigheten av å ta med seg dette sikkerhetsperspektivet også når det planlegges og anskaffes tjenester og systemer.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at cybersikkerhet vurderes spesifikt i utvikling og drift av nye offentlige tjenester og systemer.»

Disse medlemmer viser til beskrivelsen av utfordringer knyttet til digitale sårbarheter og IKT-sikkerhet i kap. 6.1:

«Sett fra et stats- og samfunnsikkerhetsperspektiv er den største trusselen de aktørene som har ressurser til å gjennomføre handlinger som vi ikke oppdager, eller som oppdages for sent».

Disse medlemmer viser også til kap 6.5.1 der det framheves at det finnes svært mye informasjon i ugraderte IKT-systemer som også kan være sensitive og samfunnsviktige, i tillegg til at de ugraderte systemene i seg selv kan være svært viktige. Disse medlemmer vil understreke at denne utfordringen i stor grad gjelder drift og lagring av data i utlandet. Disse medlemmer viser til innspill fra NITO, som påpeker at drift og lagring i mange situasjoner vil kunne bety at det blir vanskeligere å oppdage kompromitterende handlinger selv om disse IKT-systemene vil kunne ha sensitiv og samfunns viktig informasjon som ikke er underlagt sikkerhetsloven.

Disse medlemmer viser til kap. 6.5.2 om at utbredelsen av bl.a. skytjenester skaper nye sikkerhetsbehov. Disse medlemmer ser at utbredelse av skytjenester, men også andre former for drift og lagring av data i utlandet, medfører at offentlige og private virksomheter må ha mye større kunnskap om hva slags data de har, hvor sensitive de er og hva slags avhengighet man har av disse i en krisesituasjon mv.

Disse medlemmer vil påpeke at beskrivelsen av lagring og drifting av data i utlandet ikke følges opp med forslag til konkrete tiltak. Disse medlemmer er enige med fagorganisasjonen NITO om at lovverk knyttet til hva slags data som kan utkontraktes, må bli strengere. Disse medlemmer mener det må tydeliggjøres hvilke data som kan utkontraktes. Disse medlemmer viser videre til at Digitalt sårbarhetsutvalg (Lysne 1) deler inn data i tre kategorier: (1) informasjon som kun bør lagres i Norge, (2) informasjon som kan lagres i utlandet, men som må flyttes tilbake Norge ved særlige behov, og (3) informasjon som kan lagres i utlandet uten vilkår. Disse medlemmer mener at alle offentlige registre som lagrer sensitive eller samfunnskritiske data, må lagre data på servere i Norge, og at registrene må driftes av norske selskap og må høre innunder kategori 1.

Disse medlemmer vil vise til kap. 6.5.2 om ny nasjonal strategi for IKT-sikkerhet og kap 6.5.4

om hvordan IKT-sikkerhetsarbeidet i statsforvaltningen bør utvikles. Disse medlemmer mener at IKT-fagmiljøene må ha høyere teknologisk kompetanse for å kunne vurdere risiko og for å kunne følge opp IKT-leverandører, såkalt bestillerkompetanse. Disse medlemmer vil også vise til at ved outsourcing kan det bli for mye fokus på hva som er juridisk tillatt, men for lite fokus på hva som lar seg gjøre teknisk og sikkerhetsmessig.

Disse medlemmer har merket seg at regjeringen vil vurdere å etablere et nasjonalt regelverk som gir enhetlig og tverrsektoriell regulering innenfor IKT-sikkerhetsområdet. Disse medlemmer mener det er på høy tid at et slikt regelverk etableres, og at det er både sikkerhetsmessige og økonomiske argumenter for at lov- og regelverk om informasjonssikkerhet bør samordnes. Slik det er nå, har det enkelte fagdepartement det overordnede ansvaret for å ivareta sikkerheten i sektorens IKT-infrastruktur, og for å drive forebyggende sikkerhetsarbeid. Disse medlemmer er enige med NITO i at dette betyr at fagmiljøenes arbeid med informasjonssikkerhet blir for fragmentert. Fordi IKT-sikkerhetstiltakene har mange likheter på tvers av sektorer, mener disse medlemmer at regelverket må tilpasses dette gjennom et nasjonalt regelverk for enhetlig regulering av IKT-sikkerhetsområdet.

Disse medlemmer mener et tverrsektorielt regelverk må legge til rette for etablering av minstekrav til informasjonssikkerhet som alle sektorer må forholde seg til. Disse medlemmer viser også til at Digitalt sårbarhetsutvalg (Lysne 1) trakk fram harmonisert tilsynspraksis og vil understreke at et tverrsektorielt regelverk vil støtte oppunder behovet for harmonisert tilsynspraksis. Disse medlemmer understreker at for at en minstandard skal være reell, må et overordnet tilsyn sikre at alle sektorer følger opp minstekravet.

Disse medlemmer er enige i behovet for å heve IKT-sikkerhetskompetansen i sektortilsynene. Disse medlemmer vil vise til at Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) skal etablere en fellesarena hvor sektortilsynene kan samordne planlagte tilsynsaktiviteter og drive erfaringsutveksling innenfor IKT-sikkerhet. Disse medlemmer har merket seg at Digitalt sårbarhetsutvalg foreslo en felles utredning av tilsynspraksis for data lagret i skytjenester og mener at en felles tilsynspraksis også krever samordning av lov- og regelverk tilknyttet informasjonssikkerhet.

Disse medlemmer mener det er en mangel på generell IKT-kompetanse i Norge i dag, og at mange virksomheter derfor har mest fokus på at ting skal virke, og for lite fokus på informasjonssikkerhet. Disse medlemmer mener det er på høy tid at det utarbeides en nasjonal kompetansestrategi for IKT-

sikkerhet. Disse medlemmer mener at etter- og videreutdanning er en viktig forutsetning for å få til en slik strategi, og vil påpeke at det allerede i dag er godt kjent at det er behov for IKT-sikkerhetskompetanse og at det derfor ikke er nødvendig å vente med å iverksette tiltak.

Disse medlemmer viser til at det er viktig å få på plass et nasjonalt regelverk for enhetlig tverrsektoriell regulering av IKT-sikkerhetsområdet. NIS-direktivet om tiltak for et felles sikkerhetsnivå i nettverks- og informasjonssystemer i EU har vært ute til høring og gir føringer. Disse medlemmer viser til at for at arbeidet på dette området skal være treffsikkert og effektivt, må det sikres at leverandører, offentlige virksomheter og privat næringsliv samarbeider tett, at det etableres åpenhet og en stor grad av informasjonsdeling. Disse medlemmer understreker betydningen av at det må etableres tett samarbeid med og mellom eiere av kritisk infrastruktur som EKOM og Kraft. Disse medlemmer peker på at den betydningen operative beredskapskapasiteter hos kritiske infrastrukturoperatører har for samfunnsikkerhet og for håndtering av cyberspace, må tydeliggjøres og forstås. Det er en nøkkel til bedre håndtering av cyberspace fremover.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til Digitalt sårbarhetsutvalg (Lysneutvalget) og utvalgets påpekninger om at sektorer med ansvar for kritisk infrastruktur og kritiske samfunnsfunksjoner må være sitt ansvar bevisst. Flertallet viser til at Justis- og beredskapsdepartementets bidrag til IKT-sikkerhetsforskning var på 9,5 mill. kroner i 2016.

Flertallet er bekymret for analyser som viser at vi står overfor en urovekkende underdekning av folk med solide teknologikunnskaper fram mot 2030. Mangel på studieplasser innen IKT er en kritisk faktor for framtidig digitalisering av tjenester både i offentlig og privat næringsliv. Søkerallene viser at ungdommen ønsker å studere teknologifag.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Senterpartiet foreslo å opprette 1 000 nye studieplasser innen IKT for studieåret 2017/2018.

Kapittel 7: Alvorlige naturhendelser

Sammendrag

Hvert år ødelegger naturhendelser som flom, skred og storm for store verdier. Dette koster den enkelte og samfunnet betydelige summer. Klimaendringene vil mest sannsynlig føre til et fortsatt varmere og våtere vær i Norge. Utfordringene med naturhendelser vil derfor trolig bli større i årene som kommer. Godt forebyggende arbeid og aktiv tilpas-

ning til et endret klima er viktig for å håndtere utfordringene best mulig.

Regjeringen vil:

- bidra til at kommunenes arbeid med samfunnsikkerhet i samfunns- og arealplanleggingen holder høy kvalitet for å redusere konsekvensene av alvorlige naturhendelser, blant annet gjennom å ferdigstille en nasjonal digital høyde- og terrengmodell
- bedre samfunnets evne til å håndtere flom- og skredrisiko
- gjøre det enklere for kommunene å ta hensyn til samfunnsikkerhet og klimaendringer i sin langsiktige planlegging, ved å bidra med veiledning og forskningsbasert kunnskap
- utvide naturskadeforsikringsordningen til å omfatte tomtekostnader
- bidra aktivt inn i EUs og FNs arbeid med samfunnsikkerhet og følge opp FNs program Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030

Komiteens merknader

Komiteen ser at stadig flere naturhendelser som storm, flom og ras innebærer fare for menneskers liv og helse eller materielle verdier. Klimaet i Norge påvirker hvordan kommunene må arbeide med samfunnsikkerhet for å redusere konsekvensene ved alvorlige naturhendelser. Riktig arealplanlegging og samfunnsplanlegging er grunnleggende for bedre forebygging og for å redusere konsekvensen ved alvorlige naturhendelser. Komiteen vil understreke betydningen av at kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn gjennomfører kartlegging av fare og risiko, og iverksetter fysiske sikringstiltak som kan redusere risikoen. Det er viktig at en har overvåking og gode varslingsystemer som aktiverer beredskapsapparatet når alvorlige hendelser inntreffer.

Kapittel 8: Alvorlig kriminalitet

Sammendrag

Kriminaliteten er hele tiden i endring. Et gjennomgående trekk ved dagens utvikling er at kriminaliteten blir stadig mer teknologisk avansert, organisert og global. Radikalisering og voldelig ekstremisme, etterretning mot Norge og norske interesser, IKT kriminalitet, hvitvasking, terrorfinansiering og arbeidslivskriminalitet er kriminalitetsområder som kan true samfunnsikkerheten.

Regjeringen vil:

- følge opp tiltakene i regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme og utvikle nye tiltak i tråd med risikobildet på feltet

- styrke analysekapasiteten til Politiets sikkerhetstjeneste (PST), slik at etaten blir bedre i stand til å bekjempe terrorhandlinger på norsk jord
- legge til rette for at PST i større grad målretter sine trusselvurderinger mot de aktører som har ansvar for myndighet til å iverksette tiltak under en krisesituasjon
- gjøre det enklere å nekte potensielle fremmedkriegerne pass
- etablere en sikker og effektiv identitetsforvaltning basert på biometri, slik at det utstedes sikre pass og nasjonale ID-kort med eID
- arbeide videre for å styrke samarbeidet mellom statlige etater og næringslivet for å være bedre rustet mot statlige eller ikke-statlige digitale angrep mot Norge og norske interesser
- følge opp og videreutvikle Justis- og beredskapsdepartementets strategi mot IKT-kriminalitet:
 - sørge for at det årlig utarbeides en særskilt, felles trusselvurdering for IKT-kriminalitet på Justis- og beredskapsdepartementets fagområde
 - bygge opp et høykompetent fagmiljø innenfor politiet som skal styrke bekjempelsen av IKT-kriminalitet
 - styrke politidistriktenes grunnkompetanse og fagmiljøer innenfor IKT kriminalitet
 - styrke politiets grunnutdanning og etter- og videreutdanning innenfor IKT-kriminalitet
- gjennomføre tiltakene i handlingsplanen mot menneskehandel
- styrke arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering, ved å gjennomføre regjeringens strategi mot hvitvasking og terrorfinansiering og utarbeide Nasjonal risikovurdering på området
- styrke samarbeidet mellom politiet og kontroll-etatene, blant annet gjennom å videreutvikle tverretatlige etterretnings- og analysefunksjoner
- utvikle reglene om taushetsplikt slik at det bidrar til bedre informasjonsutveksling og samhandling mellom offentlige kontrollmyndigheter og mellom kontrollmyndighetene og politiet

Komiteens merknader

Komiteen er bekymret for at utviklingen og økningen av alvorlig kriminalitet i samfunnet kan bidra til at borgerne opplever større utrygghet. Norge er et åpent samfunn med betydelig tillit mellom individer, mellom ulike institusjoner og mellom borgere, næringsliv og det offentlige. Et fellestrekk ved flere av kriminalitetsformene vi ser i dag, er at de har blitt mer teknologisk avanserte, organiserte og globale enn tidligere. De kriminelles fleksibilitet og omstillingsevne må få konsekvenser for kriminalitetsbekjempelsen. Det krever bedre forståelse for utfordringene, og behovet for effektive forebyggende tiltak

øker. Komiteen fremhever at arbeidet med å bekjempe alvorlig kriminalitet bl.a. må skje gjennom et styrket samarbeid på tvers av samfunnssektorene og mellom myndighetsorganer. Komiteen viser til at Stortinget gjennom behandlingen av Prop. 68 L (2015–2016) Endringer i straffeprosessloven, har gitt politiet og PST nye metoder for å bekjempe alvorlig kriminalitet. Det er viktig at regjeringen følger opp tiltakene i handlingsplanen mot radikalisering og voldelig ekstremisme og ikke minst utvikler nye tiltak i tråd med risikobildet på feltet. Komiteen vil understreke viktigheten av å møte utfordringer som radikalisering, voldelig ekstremisme og hatkriminalitet med kunnskap og innsikt om hva som kan føre til disse fenomenene, slik at virkningsfulle tiltak kan iverksettes på et tidlig stadium når en har mistanke om eller bekymring for radikalisering. Forebygging, avverging og etterforskning for å sikre innbyggernes sikkerhet mot terrorhandlinger blir stadig viktigere. Komiteen peker på at et annet viktig område er å bekjempe IKT-kriminalitet, et område som blir stadig mer komplisert og reiser nye problemstillinger for politiet. Komiteen fremhever også at arbeidet med å komme arbeidslivskriminalitet til livs må intensiveres i årene framover. Regjeringens strategi som inneholder 22 tiltak og som er utarbeidet sammen med partene i arbeidslivet, er et viktig skritt i riktig retning, men fortsatt vil det være behov for å følge utviklingen nøye og iverksette nye tiltak for å komme dette til livs.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet peker på at IKT-kriminalitet blir stadig mer utbredt og at det lenge har vært tatt til orde for å etablere et nasjonalt senter for forebygging og bekjempelse av IKT-kriminalitet. Disse medlemmer viser til Justis- og beredskapsdepartementets svar til justiskomiteen av 24. april 2017, tiltak 5, der departementet uttaler at Politidirektoratet har utarbeidet et konkret forslag til hvordan det i politiet kan etableres et slikt senter og hvilke oppgaver dette skal ha. Disse medlemmer merker seg at departementet uttaler at det må avsettes betydelige ressurser for å få dette på plass.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med budsjettet for 2018 med en plan for etablering av et nasjonalt senter for å forebygge og bekjempe IKT-kriminalitet»

Disse medlemmer peker på viktigheten av det gode samarbeidet mellom PST, E-tjenesten og NSM for å forebygge og bekjempe terror. Disse medlemmer fremhever at det er ønskelig at disse

tjenestene legger fram en samlet og enhetlig trusselvurdering, og ikke tre ulike som i dag.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke arbeidet i Politiets sikkerhetstjeneste mot terror og styrker samarbeidet med Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, og kreve felles trusselvurdering til Stortinget.»

Kapittel 9: Smittsomme sykdommer og farlige stoffer – en bedre CBRNE-beredskap

Sammendrag

Økt global reisevirksomhet, internasjonal handel med planter, dyr og mat, endringer i klimaet og økt forekomst av antibiotikaresistente bakterier kan gi økt risiko for smittespredning og sykdomsutbrudd i Norge. En alvorlig pandemi kan medføre mange syke og døde, og vil utfordre kapasiteten for smittevernet, helsetjenesten og andre viktige samfunnsfunksjoner. Antibiotika er en forutsetning for et velfungerende, moderne helsevesen, og resistente bakterier representerer en betydelig risiko.

En rekke stoffer som industri, næringsliv, transportsektor og landbruket er helt avhengig av, kan utgjøre en fare. Ulykker eller tilsiktede handlinger kan få alvorlige følger. En bedre beredskap mot alvorlige hendelser med kjemiske stoffer (C), biologiske agens (B), radioaktive stoffer (R), nukleært materiale (N) og eksplosiver (E) er nødvendig. Regjeringen har derfor høsten 2016 utgitt en nasjonal strategi for CBRNE-beredskap som er et viktig grunnlag for regjeringens arbeid fremover.

Regjeringen vil:

- styrke nasjonal beredskap mot biologiske hendelser ved å etablere en tverrsektoriell samvirkearena for beredskap mot biologiske hendelser på direktoratsnivå og etablere en nasjonal beredskapsplan mot alvorlige smittsomme sykdommer, hvor en følger opp erfaringene fra innsatsen mot ebola i Vest-Afrika 2014–2015 og andre hendelser
- videreutvikle innsatsen mot pandemisk influensa i tråd med Nasjonal beredskapsplan mot pandemisk influensa, gjennom internasjonalt og nasjonalt arbeid med å forbedre forebygging, overvåking, varsling, håndtering og kontinuitetsplanlegging
- intensivere arbeidet mot antibiotikaresistens ved redusert og riktigere bruk av antibiotika, bedre kunnskapsgrunnlag og ved å være pådriver i internasjonalt arbeid
- at Justis- og beredskapsdepartementet skal etablere et «Samvirkeområde for kjemikalie- og eksplosivberedskap» for å bidra til et tverrsekto-

rielt, helhetlig og koordinert arbeid med CE-beredskap på direktoratsnivå og sørge for god faglig rådgivning til lokalt, regionalt og sentralt nivå

- iverksette tiltak for bedre forebygging av kjemikalie- og eksplosivhendelser og vurdere om noen brann- og redningsvesen skal utvikle særskilte kapasiteter for å håndtere CE-hendelser
- styrke internasjonalt samarbeid, spesielt for å hindre ulovlig tilgang til våpen, eksplosiver og utgangsstoffer til eksplosiver
- at Justis- og beredskapsdepartementet skal vurdere behov og muligheter for å etablere et kjemikalieinstitutt for å bistå lokalt, regionalt og sentralt nivå og styrke forskning og utvikling
- formalisere Forsvarets forskningsinstitutt sin funksjon som mottakende laboratorium for ukjente CBRE-prøver
- utvikle det sivil-militære samarbeidet innenfor bombeberedskap og eksplosivrydding
- utvide plangrunnlaget for atomberedskapsplanen med et scenario som omfatter bruk av kjernefysiske våpen nær eller på norsk territorium, samt utarbeide tiltak for et slikt tilfelle

Komiteens merknader

Komiteen er opptatt av at vi i Norge har vel fungerende systemer for å forebygge og håndtere ulike kriser, både i fred, krise, væpnet konflikt og krig. Dette gjelder i høyeste grad å ha systemer som kan hindre utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer. Det er viktig at vi har en nasjonal beredskap mot biologiske hendelser, og at en videreutvikler innsatsen mot pandemisk influensa i tråd med Nasjonal beredskapsplan, intensiverer arbeidet for å håndtere antibiotikaresistens og iverksetter tiltak for å bedre forebygging av kjemikalie- og eksplosivhendelser. Virksomheter og privatpersoner som håndterer kjemikalier og eksplosiver, har en plikt til aktsomhet, til å sørge for sikker håndtering og lagring og til å forebygge ulykker. Komiteen viser til at ryggraden i kjemikalie- og eksplosivberedskapsplanen på lokalt plan er brann- og redningsvesenet, ambulansetjenesten, politiet, kommunene og lokalt industrivern ved de virksomhetene som har en slik ordning. Brann- og redningsvesenet har et særskilt ansvar. Komiteen bemerker at ikke alle brann- og redningsvesen er godt nok utrustet til å håndtere alvorlige kjemikaliehendelser, som krever spesialutstyr, kompetanse og utdanning innenfor kjemikaliehendelser.

Kapittel 10: Sivilt-militært samarbeid og totalforsvaret

Sammendrag

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i vår del av verden er mer krevende enn på lenge. For at Forsvaret skal kunne løse sine oppgaver, er samarbeid med offentlige myndigheter og private aktører innenfor rammen av totalforsvaret nødvendig. Sivil krisehåndtering og samfunnssikkerhet skal på sin side dra nytte av Forsvarets bistand. Gjensidig sivil-militært samarbeid har fått økt aktualitet og må styrkes i årene framover, både nasjonalt og innenfor NATO.

Regjeringen vil:

- sikre at det etableres planer for sivil støtte til Forsvaret i krise og væpnet konflikt, herunder også til allierte forsterkninger
- vurdere fortløpende om eksisterende prioriteringsmekanismer mellom militære og sivile behov er tilstrekkelige
- tilpasse relevante samarbeids- og beredskapsorganer til utfordringer i forbindelse med sikkerhetspolitiske kriser og væpnet konflikt, for å kunne understøtte både kjente og uforutsette behov
- sørge for at sivil støtte til Forsvaret i større grad skal bli en integrert del av øvingsvirksomheten og tas inn i både sivile og militære øvingsprogrammer samt i nasjonale beredskapsplanverk
- utarbeide ny instruks for Forsvarets bistand til politiet.
- sikre tilstrekkelig øving av kontraterrorberedskapsplanen
- ferdigstille politiets og Forsvarets planverk for sikring av alle objekter innmeldt fra politiet til Forsvaret, samt øve på sikring av objektene innenfor tilgjengelige ressursrammer
- utarbeide en instruks om Forsvarets bistand til andre offentlige myndigheter enn politiet
- vurdere bedre smitteverntransport med redningshelikoptre og Forsvarets transportfly for militære og sivile behov
- samarbeide tettere om planverk som omfatter sivil-militært samvirke, prioritere gjensidig sivil-militær støtte og samarbeid i øvingsoppbygg, og der det er hensiktsmessig å samarbeide om anskaffelser
- sørge for at utviklingen i NATO reflekteres i den kontinuerlige utviklingen av vårt beredskapsplanverk
- bidra med sivil ekspertise fra både offentlig og privat sektor til NATOs arbeid med sivil beredskap
- etablere et program for å videreutvikle totalforsvaret og følge opp NATOs sju grunnleggende forventninger til motstandsdyktige kritiske samfunnsfunksjoner

- styrke samarbeidet med allierte for å beskytte nasjonale interesser i det digitale rom
- bidra til NATO-arbeid med å videreutvikle den politiske dialogen og det praktiske sivil-militære beredskapssamarbeidet i Norden

Komiteens merknader

Komiteen merker seg at sikkerhetssituasjonen internasjonalt har blitt mer krevende, og stiller økte krav til et godt sivil-militært samarbeid for å ivareta samfunnssikkerhet og statssikkerhet. Trussel- og risikobildet i dag er et helt annet enn hva det var for noen få år siden. Økt migrasjonsstrøm til Europa, flere alvorlige terroraksjoner, hyppigere tilfeller av ekstremvær og flom, digitale angrep og mer krevende sikkerhetspolitisk utvikling er eksempler som preger bildet. Komiteen vil understreke viktigheten av at det utarbeides gode planer for etablering av sivil støtte til Forsvaret i krise og væpnet konflikt, herunder også til allierte forsterkninger. Komiteen fremhever at sivil støtte til Forsvaret i større grad skal bli en integrert del av øvingsvirksomheten og tas inn i både sivile og militære øvingsprogram samt i nasjonale beredskapsplanverk. Øvelser er avgjørende for å styrke samarbeidet og bygge kompetanse mellom sivil og militær sektor. Forsvarets bistand under søk og redning er en viktig og nødvendig ressurs for sivile myndigheter. Komiteen viser til at politiet i krisesituasjoner har behov for Forsvarets helikopterkapasitet til transport, taktisk innsetting og uthenting av personell. Komiteen har merket seg NATOs økte vektlegging av kollektivt forsvar, som har medført større endringer innenfor sivilt beredskap i NATO. For Norge er det sivile beredskapssamarbeidet med våre nordiske naboer viktig også innenfor rammen av NATO, og det er derfor viktig at NATO fortsetter å videreutvikle den politiske dialogen og det praktiske sivil-militære beredskapssamarbeidet i Norden.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at Forsvaret er i besittelse av store beredskapsressurser, og at Norge ikke kan bygge parallelle kapasiteter innen de ulike beredskapsområdene.

Disse medlemmer peker på at bistand til politiet og det øvrige sivile samfunn i større grad bør være en styrende faktor for innretning og dimensjonering av enkelte av Forsvarets strukturer og kapasiteter, og fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at støtte og bistand til politiet og det øvrige sivile samfunn i stor grad bør være en styrende faktor for innretning og dimensjonering av enkelte av Forsvarets strukturer og kapasiteter, slik som heimevern, spesialstyrker, cyberforsvar og helikopterkapasitet.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er, og skal være, et klart prinsipielt skille mellom politiet og forsvaret. Disse medlemmer viser til følgende merknad i Innst. 207 S (2011–2012):

«Komiteen mener at den dimensjonerende oppgaven for Forsvaret skal være å ivareta norsk suverenitet. Dette skal imidlertid ikke være til hinder for at Forsvaret skal kunne stille sine kapasiteter og sitt personell til disposisjon for sivilt samfunn når det trengs.»

Disse medlemmer slutter seg til føringene i denne merknaden. Forsvarets primæroppgave er å ivareta norsk suverenitet, og selv om bistand til politiet kan være viktig og nødvendig, skal dette på ingen måte «være en styrende faktor for innretning og dimensjonering av enkelte av Forsvarets strukturer og kapasiteter», slik Arbeiderpartiet nå ønsker å legge opp til. Disse medlemmer tar sterkt avstand fra Arbeiderpartiets lite prinsipielle tilnærming til dette spørsmålet. Forsvaret skal primært innrede sine strukturer og kapasiteter med sikte på å ivareta norsk suverenitet, og selv om forsvaret skal yte bistand til politiet og det sivile samfunn, kan ikke dette være det styrende utgangspunktet for forsvarets innretning og organisering.

Kapittel 11: Holdninger, kultur og ledelse for en god samfunnssikkerhet

Sammendrag

Profesjonell forvaltning og god ledelse er viktig i arbeidet med samfunnssikkerhet. Regjeringen arbeider for å styrke ledelsesforankring og samordning av samfunnssikkerhetsarbeidet. Det er behov for en bedre kultur i alle ledd av samfunnssikkerhetsskjeden. Arbeidet må bygge på en oppdatert forståelse av risiko og sårbarheter. God krisehåndtering krever mer av ledere og organisasjoner enn hverdagen – det kreves et «taktskifte». Avklarte ansvarsforhold, god rolleforståelse og gjennomtenkte rutiner skapes gjennom praktisk erfaring, øvelser og refleksjon over egen og andres praksis. Dialog, ansvarsdeling og rolleforståelse må være god både på tvers av nivåer i krisehåndteringsapparatet og mellom aktørene.

Regjeringen vil:

- bygge en sterkere kultur for samhandling, resultater og gjennomføring i forvaltningen, blant annet gjennom «Program for bedre styring og ledelse i staten»
- aktivt benytte beredskapskonferanser i regjeringen, regelmessige møter i regjeringens sikkerhetsutvalg og en aktiv koordinering fra Kriserådets side for å sikre at samfunnssikkerhets spørsmål blir løpende håndtert og forankret i regjeringen

- vie de særskilte utfordringene i samfunnssikkerhetsarbeidet nødvendig oppmerksomhet, gjennom aktiv bruk av samarbeidsarenaer på alle nivå i forvaltningen
- stille tydeligere krav til ledere og sørge for ledelsesforankring av samfunnssikkerhetsarbeidet, gjennom blant annet endringer i planverk, tilsyn og oppfølging av øvelser
- utvikle ett politi som skaper gode resultater i en kultur preget av åpenhet og tillit, hvor ledelse er fremtredende i alle deler av etaten, fra tjenesten ute på patrulje og til politiets nasjonale ledergruppe
- stimulere til godt samarbeid på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå, mellom nødetatene, med beredskapsaktørene mer generelt og med næringsliv og frivillige aktører
- stimulere til godt samarbeid på regionalt og nasjonalt nivå mellom nødetatene, mellom relevante beredskapsaktører og med næringsliv og frivillige
- arbeide for at sikkerhetskulturen i virksomheter og i samfunnet generelt forbedres, blant annet ved kompetansehevende tiltak og bedre risikoerkjennelse
- arbeide for god kriseledelse og evne til et «taktskifte» under kriser, hvor god rolleforståelse og ansvar er avklart og forstått, både mellom nivåer og på tvers av involverte aktører og sektorer
- at Politihøgskolen videreutvikler felles etter- og videreutdanninger for nød- og beredskapsetatene

Komiteens merknader

Komiteen har i denne stortingsperioden vært opptatt av hvordan holdninger, kultur og ledelse påvirker sikkerheten i samfunnet. Hvordan vi forholder oss til risiko, og hvor godt vi er forberedt på og handler under en krise, påvirkes av våre holdninger og den kultur vi er en del av. Holdninger, kultur og ledelse i offentlig sektor kan påvirkes gjennom forvaltning og politikk. Kultur og god ledelse kan ikke vedtas. Det må skapes og videreutvikles i alle organisasjoner, og det er et lederansvar å lage egnede rammebetingelser og utøve gode holdninger i det daglige. Komiteen vil understreke betydningen av blant annet å bygge en sterkere kultur for samhandling, resultater og gjennomføring i forvaltningen. Dette må skje gjennom å stille tydeligere krav til ledere og sørge for ledelsesforankring av samfunnssikkerhetsarbeidet og utvikle et politi som skaper gode resultater i en kultur preget av åpenhet og tillit, hvor ledelse er fremtredende i alle deler av etaten, fra tjenesten ute på patrulje og til politiets nasjonale ledergruppe. Komiteen fremhever at godt samarbeid på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå mellom nødetatene, mellom beredskapsaktørene, næringsliv og frivil-

lige aktører må stimuleres. Hvilken kultur som preger tverrsektorielt samarbeid og hvordan den type arbeid ledes, er avgjørende for å lykkes i samfunnssikkerhetsarbeidet. Bedre beredskap gjennom tverrsektorielle utviklingsprosjekter ved at en løser viktige oppgaver i et fellesskap har vært en forutsetning for å lykkes. Det handler om å utvikle en god kultur for forebygging. Det gjør en best gjennom dialog og samhandling, på tvers av forvaltningsnivå og sektorer. Komiteen fremhever samtidig at det er viktig å forstå at hendelsehåndteringen skjer på flere nivå, der de ulike nivåene har ulike roller som til sammen skal sørge for god håndtering. God krisehåndtering forutsetter at ulike etater samvirker godt og løser oppgaver i fellesskap, tross ulikheter i organisering, faglig tilnærming, ansvar og ulikheter i kultur. Den viktigste forutsetningen for å lykkes er at aktørene har god kunnskap om hverandres roller, ansvar og kapasiteter.

Komiteen er kjent med Fylkesmannens ansvar for å følge opp kommunenes samfunnssikkerhetsarbeid. Det er et meget viktig arbeid og helt nødvendig for å styrke den totale beredskapsevnen vår.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil likevel vise til at denne kontrollen må være mer enn å gjennomgå kommunenes planverk. Planverket er, etter flertallets mening, et grunnleggende dokument, men flertallet mener at den enkeltes personlige ansvar er minst like viktig som planverket. Flertallet vil således mene at tilsyn med kommunene ikke bare kan basere seg på planverk, men også at den enkelte berørte kjenner til sine oppgaver dersom en krise oppstår.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det bør etableres et program for kompetanseutvikling av samfunnssikkerhet på tvers av alle departementer. Et slikt program vil, i tillegg til å løfte kompetansen, bidra til å utvikle nettverk, språk og metoder på tvers av departementsgrenser, noe som er viktig for effektiv samordning av forebygging og håndtering av samfunnssikkerhetsutfordringer. Programmet bør utvikles og gjennomføres i samarbeid med sentrale forskningsmiljøer på området. DSB bør gis en sentral rolle i dette arbeidet.

Disse medlemmer mener Fylkesmannens rolle i samfunnssikkerhetsarbeidet må styrkes. Fylkesmannen har en viktig rolle for horisontal og vertikal samordning og har viktige tilsyns- og veiledningsoppgaver overfor kommunene. En styrking av denne funksjonen vil legge til rette for mer helhetlig arbeid med samfunnssikkerhet på regionalt nivå.

Disse medlemmer mener det er behov for mer tverrfaglig forskning som dekker helheten i sam-

funnssikkerhetsområdet. Tekniske og samfunnsvitenskapelige tilnæringer bør i større grad ses i sammenheng, og det må etableres finansieringsmekanismer som gjør dette mulig, for eksempel gjennom etableringen av tverrfaglige sentre for samfunnssikkerhet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser at oppdragsbasert ledelse har vært løftet fram i kontroll- og konstitusjonskomiteen i forbindelse med redegjørelser fra statsministeren og justis- og beredskapsministeren om regjeringens oppfølging av rapporten fra 22. juli-kommisjonen, og viser i denne sammenheng til merknad i Innst. 210 S (2012–2013):

«Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil peke på at det i de siste tjue årene har vokst fram en styrings- og ledelseskultur i staten som bygger på en forholdsvis rigid målstyring, hvor etater styres etter et omfattende apparat av enkle, kvantitative mål, og hvor måloppnåelse igjen er koblet til et belønningssystem. Denne målstyringen har også lagt grunnlaget for et etter hvert omfattende og kostbart tilsynsapparat, som kan føre til utvikling av en «nullfeilskultur» hvor ingen tør gjøre noe som ikke er klart definert innenfor de kvantitative målsettingene. I ettertid kan man innse at målene har vært for mange, for detaljerte og at målstyring som prinsipp har vært for dominerende for hvordan etatene styres. I praksis har målstyringen like gjerne blitt et hinder for at gode og kvalifiserte avgjørelser blir tatt av dem som kjenner området best og et hinder for at etater kan lære av erfaringer og utvikle bedre tjenester. For nåværende og framtidige regjeringer bør det bli en overordnet oppgave å sørge for at de målene som utvikles for offentlige etater er få i tallet, at de er kvalitative, og at ansatte selv er med på å forme disse målene, innenfor rammen av overordnede politiske føringer og årlige budsjettammer.»

Videre viser disse medlemmer til at temaet har vært diskutert i kontroll- og konstitusjonskomiteen i forbindelse med Riksrevisjonens undersøkelse av Justis- og beredskapsdepartementets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap. Dette medlem viser i denne forbindelse til merknad i Innst. 396 S (2014–2015):

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, registrerer at statsråd Anders Anundsen har varslet at regjeringen vil fremme en stortingsmelding om samfunnssikkerhet for Stortinget i løpet av 2016. Flertallet imøteser dette, slik at Stortinget kan drøfte beredskaps- og sikkerhetsarbeidet i en helhetlig sammenheng. Basert på Riksrevisjonens alvorlige funn og behandlingen av denne saken mener flertallet det er nødvendig at meldingen avklarer begrepsbruk for å sikre felles virkelighetsforståelse i beredskapsenheter. Videre bør meldingen omhandle ledelse, kultur og holdninger (operasjonsbasert ledelse).»

Disse medlemmer viser videre til merknad fra kontroll- og konstitusjonskomiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet som er likelydende, med unntak av henvisningen til Riksrevisjonens funn.

Disse medlemmer vil også trekke frem stortingsmeldingens beskrivelse av oppdragsbasert ledelse:

«Oppdragsbasert ledelse kan sees som en motsats til sentralisert ledelse. Det skal bidra til initiativ, kreativitet, eierforhold til arbeidsoppgavene, ansvarsfølelse og dermed en kollektiv forpliktelse.»

Disse medlemmer vil fremheve betydningen av at folk i førstelinjen delegeres stor grad av myndighet, nettopp fordi de som er nærmest hendelsen, er de som i de fleste tilfeller er best egnet til å håndtere hendelsen. Disse medlemmer viser i denne forbindelse til omtalen av nærhetsprinsippet i meldingens pkt. 11.6.2. Disse medlemmer vil understreke at det ikke er ved strukturendringer en legger til rette for dette, men ved at folk i førstelinjen gis tillit.

Kapittel 12: Læring etter øvelser og hendelser

Sammendrag

Systematisk oppfølging og læring etter øvelser og hendelser er viktig for å bedre evnen til å håndtere fremtidige hendelser. Det må sikres at både individer og organisasjoner lærer, og at øvelsesvirksomhet og oppfølging av øvelser og hendelser får nødvendig oppfølging fra ledelsen.

Regjeringen vil:

- innføre krav til oppfølging av funn fra øvelser og hendelser innenfor samfunnssikkerhetsområdet i den statlige forvaltningen i sivil sektor
- at alle hendelser og øvelser i utgangspunktet skal evalueres og at funn og læringspunkter skal følges opp gjennom en ledelsesforankret tiltaksplan
- at oppfølging av øvelser og hendelser ikke skal anses som avsluttet før alle punktene i tiltaksplanen er fulgt opp tilfredsstillende
- at resultater av oppfølgingen av øvelser og hendelser over en viss størrelse eller alvorlighetsgrad skal rapporteres til overordnet instans

Komiteens merknader

Komiteen er opptatt av at enkeltpersoner, organisasjoner og myndigheter lærer av øvelser og hendelser. Store, alvorlige hendelser skjer heldigvis sjeldent. Derfor må vi øve for å bli gode på å håndtere slike hendelser. Læring etter øvelser og hendelser er viktig for å bedre evnen til å håndtere ulike hendelser. Komiteen støtter innføring av nye krav til oppføl-

ging av funn fra hendelser og øvelser på samfunnsikkerhetsområdet. Funn og læringspunkter må følges opp gjennom ledelsesforankrede tiltaksplaner, og alvorlige funn må rapporteres videre til overordnet instans. Tydelige øvingsmål og valg av egnet øvingsform er en forutsetning for god læring. De nye kravene til oppfølging av læring etter øvelser og hendelser understreker at evaluering bør foregå i alle faser av en øvelse, både i planlegging, underveis i øvelsen, umiddelbart etter at den er avsluttet, samt i ettertid, basert på mer systematisk analyse. Dette skal bidra til å kunne identifisere svakheter og mangler. Det er en forutsetning for å kunne bli bedre.

Komiteen vil understreke viktigheten av øvelser, i en tid med et stort mangfold av potensielle hendelser nødetatene kan bli nødt til å håndtere. Øvelser er viktig for kunnskapsnivået og operativitet. Praktisk trening er helt avgjørende for optimal bistand i en nødsituasjon. Komiteen vil samtidig påpeke at øvelser må ha klare mål og grundige evalueringer. Uten en slik tilnærming vil komiteen være bekymret for om kvaliteten styrer eller om det er mer kvantitet som er målet. Øvelse Gemini har, slik komiteen har oppfattet det, vist at det fortsatt er forhold i samhandlingen mellom politi og forsvar som bør bedres. Målet med øvelsen er å styrke samhandlingen og forståelsen og slik gjøre begge disse statsfunksjonene bedre i stand til å støtte hverandre. Komiteen vil understreke at politi og forsvar i mange tilfeller vil utgjøre «ryggraden» når nasjonen utsettes for krevende utfordringer.

Komiteen registrerer at DSBs gjennomgang av øvelser har avslørt at øvelser ofte har uklare øvingsmål. Komiteen forutsetter at ansvarlige departementer og enheter umiddelbart griper tak i dette og tydeliggjør mål i fremtidige øvelser. Noe annet vil komiteen mene er en aksept for noe som er uholdbart.

Komiteen vil videre støtte opp om ordningen med at Hovedredningsentralene (HRS) fører tilsyn med politiets LRS. Ved å benytte den unike kompetanse HRS besitter, vil det lokale redningsarbeidet styrkes.

Det er etter komiteens mening sentralt at Forsvaret og politiet øver sammen for å være best mulig rustet til å møte fremtidige kriser. Gemini-øvelsen i 2016 som skulle være en felles øvelse mellom Forsvaret og politiet, ble avholdt som to separate øvelser. Komiteen påpeker at etatene må avholde øvelsene sammen.

Kapittel 13: Det tverrsektorielle arbeidet med samfunnsikkerheten

Sammendrag

En rekke utfordringer innenfor samfunnsikkerhetsfeltet er tverrsektorielle. De må håndteres gjennom samarbeid på tvers av sektorgrensene. Arbeidet med samfunnsikkerhet krever derfor oversikt over de tverrsektorielle utfordringene. Tydelig avklaring av ansvarsforhold og virkemidler som sikrer nødvendig samordning av arbeidet er også viktig. I tillegg kreves grundig oppfølging av det arbeidet som gjøres i departementene og deres underliggende etater, og systematisk arbeid på lokalt og regionalt nivå.

Det er identifisert 14 tverrsektorielle samfunnsfunksjoner som er kritiske for samfunnsikkerheten, hvor flere departementer har et ansvar og hvor det kan være gjensidige avhengigheter. For hvert område er det utpekt et hovedansvarlig departement som har oppgaver tilknyttet nødvendig koordinering og samordning.

Regjeringen vil:

- etablere et system i sivil sektor for å utarbeide status-/tilstandsvurderinger for de 14 samfunnskritiske funksjonene. Det skal rapporteres for samtlige funksjoner i løpet av fire år. De hovedansvarlige departementene skal presentere vurderingene i sine respektive budsjettproposisjoner
- tydeliggjøre for brukerne hva som omtales i ulike trussel-, risiko- og sårbarhetsvurderinger
- følge opp tilsyn med departementenes samfunnsikkerhetsarbeid til alle brudd på krav og vesentlige forbedringspunkter er rettet opp
- evaluere tredje runde av tilsynene med departementenes samfunnsikkerhetsarbeid, og bruke evalueringen til å vurdere behovet for endringer i Justis- og beredskapsdepartementets bruk av tilsyn som virkemiddel
- styrke samhandlingen mellom nødaktører ved å arbeide for enhetlig begrepsbruk og terminologi, blant annet gjennom å utarbeide en «Håndbok for redningstjenesten»
- sørge for et bedre kunnskapsgrunnlag for politikkutforming og forvaltning ved aktiv bruk av forskning på samfunnsikkerhetsfeltet
- videreutvikle Fylkesmannens samfunnsikkerhetsarbeid
- oppnevne et utvalg til å vurdere en sektorovergripende fullmaktsbestemmelse i beredskapslovgivningen med sikte på ekstraordinære situasjoner

Komiteens merknader

Komiteen vil understreke viktigheten av at det tverrsektorielle arbeidet prioriteres høyt i arbeidet med samfunnsikkerhet. En rekke utfordringer

innenfor samfunnssikkerhet er sektorovergripende. Enten vi snakker om flom, brann, skred, alvorlige ulykker, pandemier eller terroranslag, så berøres mange ulike sektorer. En vesentlig del av samfunnssikkerhetsarbeidet er å identifisere, vurdere, håndtere og overvåke risikoer på tvers av sektorgrenser. Det enkelte departement har ansvar for samfunnssikkerheten i egen sektor og for å samordne arbeidet i egen sektor med øvrig relevant arbeid. Det er Justis- og beredskapsdepartementet som har ansvaret for samordningsrollen mellom departementene. Komiteen viser til at når det gjelder samfunnssikkerhetsarbeidet på kommunalt og regionalt nivå, har kommunene fått lovpålagte oppgaver knyttet til samfunnssikkerhet – ny lov om planlegging og byggesaksbehandling og lov om kommunal beredskapsplikt. For å styrke kommunenes arbeid med samfunnssikkerhet har Fylkesmannen en viktig rolle i veiledning og kompetansebygging.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, peker på at vi innenfor deler av beredskapsarbeidet opererer og planlegger med et totalforsvarskonsept. Flertallet peker på at Norges samfunnssikkerhet utfordres av ulike hendelser som naturkatastrofer, ekstremvær, terror, alvorlig kriminalitet og digitale angrep. Flertallet peker på at dette utfordrer vår kapasitet, krever at roller er avklart, og at det er tydelige ansvarsforhold mellom aktørene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet peker på at samfunnets totale beredskap blir bedre når vi ser samfunnets ressurser i sammenheng, og fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen nedsette et offentlig utvalg for å utvikle en nasjonal strategi for trygghet og totalberedskap, herunder søke å harmonisere de ulike beredskapsaktørenes ansvarsområde.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til meldingens punkt 13.9.3, hvor det står følgende om sektorovergripende fullmaktsbestemmelser:

«(...)Regjeringen vil oppnevne et utvalg til å vurdere en sektorovergripende fullmaktsbestemmelse i beredskapslovgivningen med sikte på andre ekstraordinære situasjoner enn der riket er i krig eller krig truer eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare. Den kan gjelde for eksempel ved høye asylankomster, naturkatastrofer, ulykker, pandemier og sammenbrudd i infrastruktur. En sektorovergripende fullmaktsbestemmelse vil kunne gi adgang til å sup-

plere og om nødvendig gi avvik fra gjeldende lovgivning. Den kan også gi hjemmel for å gripe inn i tilfeller hvor ressursmangel og lignende forhold gjør det umulig eller svært vanskelig å oppfylle rettigheter for den enkelte. Bestemmelsen kan videre gjøre det mulig å gripe inn der det er behov for særlig raskt å kunne omprioritere ressurser, eller hvor det på grunn av situasjonen er behov for å kunne sette til side regler om saksbehandling.»

Flertallet viser til at beredskapslovgivningen er en konkretisering av konstitusjonell nødrett. Den gir regjeringen hjemmel til å fravike gjeldende lovgivning, eller gi bestemmelser med lovgivningsmessig innhold. Disse unntakslovene gjelder kun når riket er i krig, når krig truer eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare.

Flertallet merker seg at regjeringen vil sette ned et utvalg for å utvide beredskapslovgivningens virkeområde. Som eksempler på situasjoner som skal kunne omfattes av beredskapslovgivningen, nevnes høye asylankomster, naturkatastrofer, ulykker, pandemier og sammenbrudd i infrastruktur. Videre trekkes ressursmangel frem som et forhold som skal kunne begrunne å sette til side rettssikkerhetsgarantier.

Flertallet viser til at regjeringen ikke har godgjort behovet for å utvide muligheten til å sette til side lovgivning og rettssikkerhetsgarantier. Disse medlemmer mener at kun grunnleggende sikkerhetsinteresser for nasjonen kan begrunne en utvidelse av beredskapslovgivningens virkeområde, og vil advare mot å likestille de nevnte situasjoner med de nødtilstander som begrunner beredskapslovgivningen.

Flertallet anmoder regjeringen om ikke å oppnevne et utvalg som skal vurdere en slik utvidelse av beredskapslovgivningens virkeområde.

Kapittel 14: Forebyggende sikkerhet etter sikkerhetsloven

Sammendrag

Forebyggende sikkerhet omfatter beskyttelse av informasjon og objekter av betydning for rikets sikkerhet og andre vitale nasjonale sikkerhetsinteresser. Beskyttelsen skal redusere sårbarheter for spionasje, sabotasje og terrorhandlinger. Det arbeides systematisk med sikring av objekter etter sikkerhetsloven.

Regjeringen vil:

- etablere ny klareringsmyndighet for sivil sektor i 2017, med drift fra 2018
- arbeide videre med utviklingen av et godt lovgrunnlag for den forebyggende sikkerhetstjenesten, blant annet basert på NOU 2016: 19 Samhandling for sikkerhet og innspill fra høringsrundten

Komiteens merknader

Komiteen merker seg at regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en helhetlig revisjon av sikkerhetsloven, som trådte i kraft i 2001. Komiteen er enig i at trusselbildet som samfunnet står overfor i dag, har endret seg vesentlig siden den gang. Komiteen vil understreke betydningen av arbeidet med sikring av myndighetsbygg og kritisk infrastruktur.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet er enig i at tilsyn er et viktig virkemiddel for å kontrollere sikkerhetstilstanden. Disse medlemmer vil understreke at tilsynene er et viktig virkemiddel også i sektorer som ikke er underlagt sikkerhetsloven.

Kapittel 15: Internasjonalt arbeid

Sammendrag

Arbeidet med samfunnssikkerhet kan ikke betraktes i et avgrenset, nasjonalt perspektiv. Truslene og risikoene Norge står overfor er i stor grad knyttet til utviklingstrekk utenfor våre grenser. Det er nødvendig med et tett samarbeid med andre land for både å forebygge og håndtere utfordringene.

Regjeringen vil:

- fortsette det gode nordiske samarbeidet, spesielt innenfor Haga-samarbeidet
- være en aktiv deltaker i EUs samordningsmekanisme for sivil beredskap
- arbeide for en tverrsektoriell, norsk deltagelse innenfor det nye programområdet på katastrofe-forebygging innenfor rammen av EØS-midlene
- bidra til å revitalisere retningslinjer om humanitært-militært samvirke i regi av FN
- aktivt arbeide for internasjonale standarder innenfor samfunnssikkerhet

Komiteens merknader

Komiteen vil peke på viktigheten av at samfunnssikkerhet ikke kan betraktes i et avgrenset, nasjonalt perspektiv. De trusler og risikoer Norge står overfor, er i stor grad knyttet til utviklingstrekk utenfor våre grenser. Det er nødvendig med et tett samarbeid med andre land for både å forebygge og håndtere utfordringene. Grenseoverskridende utfordringer krever grenseoverskridende samarbeid. Det nordiske samarbeidet er viktig og har tradisjonelt vært godt. Komiteen vil vise til Haga II-erklæringen fra 2013, hvor det ble fastsatt en ny plattform for det nordiske samarbeidet innenfor samfunnssikkerhet. Målet med denne erklæringen var et robust Norden gjennom forebygging, håndtering av og gjenoppretting etter alvorlige hendelser. Det å ha gode rednings- og beredskapsavtaler med våre naboland er viktig.

Nordområdene kjennetegnes av lange avstander og spredte ressurser som gjør at samarbeid knyttet til redning, sikkerhet og beredskap mellom land i regionen er svært viktig.

Komiteen viser til at Norge har lange tradisjoner for skipsfart i nordområdene, og det er ønskelig å videreutvikle vår posisjon som en ledende og ansvarlig maritim aktør i nord. Over 80 prosent av skipstrafikken i Arktis foregår i norske havområder. Økende aktivitet i nordområdene generelt og vårt område spesielt, medfører økt risiko for større sjøulykker med fare for tap av menneskeliv og materiell, og med miljømessige konsekvenser.

Komiteen er kjent med at det de senere årene har blitt åpnet opp for kommersiell gjennomfart med gods- og varetransport mellom Europa og Asia gjennom Nordøstpassasjen. Det er grunn til å anta at denne trafikken vil øke i de kommende årene dersom klimaendringene fortsetter og Russland legger til rette for økt trafikk.

Komiteen er også kjent med at fiskeriaktivitetene øker i nordområdene som følge av økt biomasse og varmere hav, i tillegg kan det bli økt petroleumsaktivitet og skipsfart i området.

Komiteen viser til at nordområdene har en kraftig økning i turisme, og mye av aktiviteten foregår til havs. Antall cruiseskip som bl.a. besøker Svalbard er økende. Det samme er passasjermengden. I 2011 var det om lag 25 000 passasjerer, i 2016 var det økt til 41 000 passasjerer. Også mange av turistene som kommer til Svalbard med fly, deltar på ekspedisjonscruise rundt øygruppen. Komiteen viser for øvrig til Meld. St. 19 (2016–2017) Opplev Norge – unikt og eventyrlig.

Komiteen viser til at Norge over lang tid har vært en pådriver for å få på plass globale kjøreregler og beredskap i polare farvann.

Komiteen vil i den forbindelse vise til vedtakene i IMO, Polarkoden for skip, som trådte i kraft 1. januar 2017. Komiteen er kjent med rapportene fra bl.a. SARiNOR, som dokumenterer at det er et betydelig gap mellom de minstekrav som aktørene i dag følger og de obligatoriske mål og krav som følger av vedtakene i Polarkoden. Komiteen vil peke på at norske myndigheter har et selvstendig ansvar for å sørge for at dette gapet lukkes. SARiNOR har i sine rapporter kommet med en rekke anbefalinger til tiltak som er nødvendige for å lukke dette gapet.

Komiteen vil med utgangspunkt i utredningene og anbefalingene fra SARiNOR anmode om at regjeringen vurderer videre oppfølging av prosjektet i SARiNOR.

Komiteen viser for øvrig til Meld. St. 32 (2015–2016) Svalbard og Innst. 88 S (2016–2017) og de anbefalingene som der fremkommer for å styrke SAR-beredskapen. Komiteen mener at etable-

ring av værradar på Svalbard vil ha stor betydning for sikrere sjøtransport, samt ha stor beredskapsmessig betydning for lokalsamfunnet i Longyearbyen, som vil få en betydelig forbedring av forhåndsvarsling av snøforhold som vil kunne medføre snøras. Det samme gjelder selvsagt også på sommeren og ved varsling av store nedbørmengder.

Komiteen vil understreke viktigheten av et sterkt og velfungerende internasjonalt redningssamarbeid. Kvaliteten er avhengig av nødvendig fokus og kunnskap om hvilke utfordringer aktivitet i nordområdene kan føre til. Komiteen mener at samarbeidet med Russland om søk og redning viser at selv i krevende tider internasjonalt finnes det områder hvor man likevel makter å holde det rette fokus.

Komiteen vil også vise til Innst. 236 S (2011–2012), jf. Meld. St. 7 (2011–2012) om Nordområdene. I denne innstillingen sier blant annet en samlet komité:

«Komiteen mener at etableringen av et ressurs og kompetansesenter for sikkerhet og beredskap i nordområdene (RКСN) vil befeste Norge som verdensledende på SAR (Search and Rescue). RКСN vil være et logistikk- og utdanningssenter for sikkerhet, redning og beredskap i nordområdene.»

Komiteen vil videre vise til Meld. St. 32 (2015–2016) Svalbardmeldingen. Komiteen vil vise til at nordområdenes særskilte utfordringer ble gjennomgått. Komiteen vil henviser til følgende merknad:

«Komiteen mener også at regjeringen bør vurdere Longyearbyen som et nav for søk og redning i Arktis. Det vises til at Norge etter avtale med Canada, Danmark, Finland, Island, Russland, Svevige og USA har et betydelig ansvar for søk og redning i Arktis. Bakgrunnen for avtalen var en erkjennelse av økt aktivitet og trafikk i Arktis krever styrking av redningssamarbeidet.»

og videre:

«Komiteen mener det blant annet er viktig å intensivere sjøkartleggingen av farvannene rundt Svalbard. Komiteen viser til at Maritimt Forum Nord SA har gjennomført en omfattende utredning om søk og redning i arktiske farvann som avdekker mangler ved beredskapen.»

Komiteen slutter seg til de tidligere komitémerknadene og støtter opp om de ambisjoner som der er beskrevet. Likedan understreker komiteen alvorlighetsgraden som er beskrevet. Komiteen forventer derfor at regjeringen tar problemstillingen på største alvor og vurderer nødvendige tiltak fortløpende.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til meldingen som omtaler Norges omfattende redningssamarbeid

med andre land i nord. Som følge av de lange avstandene, det røffe klimaet og de relativt få redningsressursene vil et styrket redningssamarbeid mellom de landene som har ansvar for søk og redning i arktiske farvann, være en forutsetning for å oppnå et akseptabelt nivå for SAR-beredskapen.

Disse medlemmer vil i den forbindelse vise til vedtakene i Arktisk Råd og IMO Polarkoden for skip, som trådte i kraft 1. januar 2017. Rapportene fra SARiNOR dokumenterer at det er et betydelig gap mellom de minstekrav som aktørene i dag følger, og de obligatoriske mål og krav som følger av vedtakene i Polarkoden.

Disse medlemmer vil peke på at norske myndigheter har et selvstendig ansvar for å sørge for at dette gapet lukkes. SARiNOR har i sine rapporter kommet med en lang rekke anbefalinger til tiltak som er nødvendige for å lukke dette gapet.

Disse medlemmer vil med utgangspunkt i utredningene og anbefalingene fra SARiNOR anmode om at regjeringen tar initiativ til at det utarbeides en handlingsplan med sikte på styrket SAR-beredskap.

Disse medlemmer vil peke på at selv om arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap på Svalbard er blitt styrket de senere år, har Svalbard særlige utfordringer knyttet til Svalbards geografiske plassering, store avstander og krevende klima. Disse medlemmer har merket seg at meldingen viser til at den stedlige beredskapen ikke er dimensjonert for å håndtere større eller samtidige hendelser over lang tid. Disse medlemmer vil samtidig fremheve at Svalbards geografiske plassering også har en annen dimensjon, nemlig Svalbards strategiske beliggenhet i forhold til de sterkt økende aktivitetene innen petroleum, skipsfart, fiskeri og ekspedisjonscruise. Disse medlemmer vil i denne sammenheng vise til innstillingen til Meld. St. 32 (2015–2016) Svalbardmeldingen, fra Stortingets utenriks- og forsvarskomité, der denne komiteen ber regjeringen vurdere Longyearbyen som nav for søk og redning i Arktis.

Disse medlemmer støtter denne anmodningen og vil i den sammenheng også henviser til funnene i SARiNOR-rapporten, som dokumenterer at beredskapen i nordområdene må styrkes i takt med den økte aktiviteten. Sentralt i dette står et riktig dimensjonert beredskapslager i Longyearbyen som vil bidra til å redusere responstiden som følge av lange avstander i Arktis. Dette er et sentralt tema som bør utredes i tilknytning til en handlingsplan for å styrke SAR-beredskapen innenfor Norges ansvarsområde i Arktis.

Kapittel 16: Økonomiske og administrative konsekvenser

Sammendrag

Regjeringen har en ambisjon om å styrke samfunnssikkerhetsarbeidet på flere sentrale områder. I meldingen vises det blant annet til en rekke strategier, handlingsplaner osv. for de nærmeste årene som vil kunne innebære merutgifter. Tiltakene skal i utgangspunktet dekkes innenfor gjeldende budsjetttrammer. Eventuelle utgifter eller innsparinger som går ut over gjeldende budsjetttrammer, vil regjeringen komme tilbake til i forbindelse med de årlige budsjettforslagene. Det kan derfor ikke tidfestes når tiltakene eventuelt kan gjennomføres.

Det gis i kapittel 16 en oversikt over store tiltak som allerede er igangsatt.

Komiteens merknader

Komiteen vil understreke viktigheten av å sette samfunnssikkerhet på dagsordenen gjennom Meld. St. 10 (2016–2017) Risiko i et trygt samfunn. Samfunnssikkerhet er et bredt fagområde som berører de fleste sektorer og mange ulike samfunnsområder. Det er viktig at arbeidet med meldingen er en integrert del av den ordinære styringen i regjeringen og departementene. Når risiko- og sårbarhetsbildet endrer seg, er det viktig at tiltakene og virkemiddelapparatet justeres deretter.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen få ferdigstilt og satt i drift et tekstbasert nødkommunikasjonssystem tilgjengelig for alle.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge til rette for et universelt utformet varslingsystem i hele landet, som kan brukes av kommune og stat ved større og mindre kriser.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen utarbeide en nasjonal strategi for flere regionale treningssentre for politi, forsvar, nødetater og frivillige organisasjoner.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen styrke fagkompetansen på cybersikkerhet, og foreta nødvendige avklaringer av roller og ansvar i håndteringen av cyberrelaterte kriser som kan ramme institusjoner av samfunnskritisk betydning.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen sikre at cybersikkerhet vurderes spesifikt i utvikling og drift av nye offentlige tjenester og systemer.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen styrke arbeidet i Politiets sikkerhetstjeneste mot terror og styrker samarbeidet med Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, og kreve felles trusselvurdering til Stortinget.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen nedsette et offentlig utvalg for å utvikle en nasjonal strategi for trygghet og totalberedskap, herunder søke å harmonisere de ulike beredskapsaktørens ansvarsområde.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med budsjettet for 2018 med en plan for etablering av et nasjonalt senter for å forebygge og bekjempe IKT-kriminalitet.

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen legge til rette for at støtte og bistand til politiet og det øvrige sivile samfunn i stor grad bør være en styrende faktor for innretning og dimensjonering av enkelte av Forsvarets strukturer og kapasiteter, slik som heimevern, spesialstyrker, cyberforsvar og helikopterkapasitet.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og råar Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Meld. St. 10 (2016–2017) – Risiko i et trygt samfunn – Samfunnssikkerhet – vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 23. mai 2017

Hadia Tajik

leder

Jorodd Asphjell

ordfører

